

Masarykova univerzita

Pedagogická fakulta

KATEDRA PRIMÁRNÍ PEDAGOGIKY

Pohádky a dítě předškolního věku

Bakalářská práce

Forma presenční

Brno 2012

Vedoucí bakalářské práce:
PaedDr. Marie Pavlovská, Ph.D.

Vypracovala:
Petra Kušlová

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, s využitím citovaných literárních pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Souhlasím, aby moje práce byla uložena na Masarykově univerzitě v Brně v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Brně dne 18.4. 2012

.....
podpis studenta

V úvodu své práce bych chtěla upřímně poděkovat PaedDr. Marii Pavlovské, Ph.D. za vedení, ochotu, trpělivost, poskytnutí materiálů a konzultace při vypracování této bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD.....	5
TEORETICKÁ ČÁST	
1. POHÁDKA.....	6
1.1. VÝVOJ POHÁDEK.....	7
1.2. FUNKCE POHÁDEK.....	11
1.3. AUTORSKÁ POHÁDKA	13
1.3.1. ČESKÁ AUTORSKÁ POHÁDKA.....	14
1.3.2. AUTORSKÁ POHÁDKA VE SVĚTĚ.....	15
1.4. LIDOVÁ POHÁDKA.....	15
1.4.1. LIDOVÁ POHÁDKA VE SVĚTĚ.....	16
1.5. POHÁDKY V MÉDIÍCH.....	18
2. DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU.....	21
2.1. POHÁDKA A DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU.....	21
2.2. ČÍM JSOU POHÁDKY DĚTEM BLÍZKÉ.....	22
2.3. DÍTĚ DO 4 LET	22
2.4. DÍTĚ VE VĚKU 4 - 6 LET.....	23
2.5. VYPRÁVĚNÍ POHÁDEK.....	28
PRAKTICKÁ ČÁST	
3. O VELIKÉ ŘEPĚ.....	31
3.1. REALIZACE PROJEKTU.....	43
3.2. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	43
3.3. REFLEXE TÝDENNÍHO PROJEKTU O VELIKÉ ŘEPĚ.....	44
ZÁVĚR.....	48
SHRNUTÍ.....	49
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	50
SEZNAM PŘÍLOH.....	53

ÚVOD

„Fridrich Schiller jednou řekl: „V pohádkách, které mi v dětství vypravovali, jsem našel hlubší smysl než ve všech životních pravdách dospělého věku.“ Právě tyto skutečnosti, že některé pohádky jsou po mnoho let opakovány a znovu vyprávěny od generace ke generaci, je výmluvnou známkou toho, že pohádkový svět rezonuje s požadavky duševního vývoje. Takové pohádky jsou pak nenahraditelné a děti jim zpravidla dávají přednost před jinými vyprávěnkami,”¹ doplňuje Černoušek. I já mám pocit, že mi pár pohádek uvízlo v srdci a jejich smysl v nich hledám dodnes. Jako malé dítě mě pohádky okouzlovaly svou krásou, naivitou, pravdou o vítězství dobra nad zlem. Postupem času jsem zjistila, že to tak vždy není, protože naše společnost nevěří v dobro většiny. Díky pohádce v nás ale může zůstat naděje, že se dá žít pro daný okamžik a věřit v lepší budoucnost.

Cílem této práce je odpovědět na otázky, zda pohádkový text může dítěti pomoci v jeho rozvoji myšlení, emocí, fantazie, pozornosti a paměti nebo naopak při jejich nedostatku ublížit, odkud může člověk pohádkové texty čerpat, kde všude se s nimi setkáváme.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části, část teoretickou a část praktickou. V teoretické části se zabývám pohádkou, jejím vlivem na dítě předškolního věku, vývojem pohádky, jejími funkcemi, druhy pohádek, interpretací pohádky v divadelním, rozhlasovém a televizním vysílání. Praktická část obsahuje návrh projektu O veliké řepě, poté následuje reflektovaná realizace a výzkumné šetření.

¹ ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1990. 185 s. ISBN 80-00-00060-1. s. 26.

TEORETICKÁ ČÁST

1. POHÁDKA

Pohádka je obvykle krátký epický fiktivní příběh s nepravděpodobným dějem, který vznikl na základě fantazie a ve kterém se většinou objevují fantaskní bytosti (víla, čarodějnice, obr, mluvící zvířata ap.).² Řadí se do žánru lidové slovesnosti, který patří k nejstarším literárním útvarům.³ Právě z nejstarších pohádek můžeme vytušit, že nebyly vždy určeny dětem. Pravidlem nebyval šťastný konec a vítězství pravdy nad zlem, ale někdy přesný opak. Postupem času se ale recipientem místo dospělých staly děti a pohádky vnesly do jejich světa onen kouzelný nádech a naději na šťastné konce.

Cílem pohádky je jak pobavení čtenářů a posluchačů, tak i poučení. Zpravidla se odehrává mimo konkrétní čas a prostor. Základním tématem pohádek bývá boj dobra se zlem. Zlo je často personifikováno do pohádkové postavy (drak, vodník, čert ap.), která zastupuje některý negativní jev. U dobra dochází k obdobné personifikaci, kdy účelem kladných postav je vyvážit sílu zla.⁴ Pohádka bývá často obrazem mezilidských vztahů a jednání, sděluje nám důležité informace o vnitřních problémech lidského bytí a v metaforických obrazech ukazuje, jak takové problémy řešit. Dá se říci, že v pohádkách je obsaženo to, jak lidé žili, žijí a nejspíš budou žít i nadále.⁵ „*Pohádka je tak svým způsobem útvarem nesmrtelným, přežívajícím jednotlivé generace, aniž by zestárla, omšela nebo se jednoduše vytratila. Nesmrtelnými jsou zvláště pak pohádky, které se staly „klasickými“, to znamená, které prokázaly svou životnost v nadčasové dimenzi.*”⁶

² Podle WIKIPEDIE. *Pohádka* [online]. Poslední revize 15.3. 2012 [cit. 10. října 2011]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Poh%C3%A1dka>

³ Podle KŘIVÁNEK, V., KUPCOVÁ, H. *Malý slovník literárních pojmů a autorů*. Praha : Scientia, 1994. 88 s. ISBN 80-85827-15-8.

⁴ Podle JELÍNEK, L. *Pohádka* [online]. Poslední revize 18.3. 2012 [cit. 10. října 2011] . Dostupný z WWW: <http://www.google.cz/search?q=Nonsensov%C3%A1+poh%C3%A1dka&rls=com.microsoft:cs&ie=UTF-8&oe=UTF-8&startIndex=&startPage=1>

⁵ Podle ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1990. 185 s. ISBN 80-00-00060-1.

⁶ ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1990. 185 s. ISBN 80-00-00060-1. s. 9.

V pohádkách se často objevují stejná témata, stejné stavy a symboly. V pohádkových příbězích se totiž bez ohledu na dobu nebo místo, odkud pocházejí, píše o stejných pravdách, obavách člověka a hledají se odpovědi na otázky, které jsou uloženy hluboko v každém z nás.⁷ V pohádce se užívají ustálené vstupní (Byl jednou jeden; za devatero horami aj.) a závěrečné formule (Zazvonil zvonec a pohádka je konec..., A tak žili, a jestli neumřeli, žijí dodnes...). Také se zde uplatňují magická čísla 3, 7, 9. Motivy bývají důsledně opakovány (tři úkoly, tři přání, tři dcery, tři synové).⁸ „Pohádky se nevyhýbají ani takovým tématům, jako je nemoc, utrpení, stáří, smrt, žárlivost, nenávist nebo zloba. Ale nakonec končí všechny pohádky dobře. Dítě z nich pochopí, že i jeho čekají v životě podobné zkoušky, kterými bude muset projít, ale bude vědět, že je nakonec zvládne.“⁹

1.1. VÝVOJ POHÁDEK

Jako všechno na světě, tak i pohádka má svůj původ. Až do dnešní podoby prošla mnoha změnami a vyvíjela se po celá staletí. Z mnoha znaků, které nám historikové ukazují, můžeme podobu pohádky datovat už do 13. stol. př. n. l., kdy byla zaznamenána v Egyptě pohádkovým příběhem O dvou bratřích psaným na papyrus. Další nám známou pohádkou je Popelka, stará zhruba 3000 let. Pohádkové příběhy měly často náboženský motiv a hodně biblických příběhů je bráno jako pohádky. S ústní lidovou tradicí jsou spjaty Ezopovy bajky a od Hérodota je nám známa pohádka O mistrném zloději z 5. stol. př. n. l. Pohádkami se zabývali nejen spisovatelé, ale také např. filozofové. Ve 1. stol. n. l. uvádí v antice Apuleius pohádku s názvem Amor a Psyche, kterou se mohla nechat inspirovat nám známější pohádka Kráska a zvíře.¹⁰

Pohádky se vždy odvíjely podle dané doby a aktuálních témat. V prvobytně rodové společnosti to byly pohádkové příběhy, které se zaměřovaly na hrdiny při lovu

⁷ Podle BACUS, A. *Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let*. Praha : Portál, 2004. 174 s. ISBN 80-7178-862-7.

⁸ Podle KŘIVÁNEK, V., KUPCOVÁ, H. *Malý slovník literárních pojmů a autorů*. Praha : Scientia, 1994. 88 s. ISBN 80-85827-15-8.

⁹ BACUS, A. *Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let*. Praha : Portál, 2004. 174 s. ISBN 80-7178-862-7. s. 25.

¹⁰ Podle ŠMAHELOVÁ, H. *Návraty a proměny: literární adaptace lidových pohádek*. Praha : Albatros, 1989.

či zemědělce na polích. Ve středověku se do nich zakomponovaly princezny a princové, nedobytné hrady s ušlechtilými rytíři. V dnešní době to jsou mluvící auta, oživlé hračky nebo parta malých dětí, které samy dokáží vyřešit veliké potíže. Protože nám dnes literatura předkládá i názor, že pohádky vznikly původně z mýtů, můžeme tuto tezi opřít o nadpřirozené síly a bytosti, které se jak v mýtech, tak i v pohádkách objevují.¹¹ Jelikož děti nebyly brány jako čtenáři či posluchači literatury, tak se na ně moc nemyslelo. Musely se spokojit s babskými báchorkami, které byly předávány pouze ústní slovesností. Nejčastějšími šířiteli pohádek byli muzikanti, kramáři, potulní vypravěči, tzv. bardí. Chodili od místa k místu a příběhy lidem zpívali a vyprávěli. Svým vyprávěním vždy prozářily jednotvárné životy lovců a rolníků.¹² Dále také kazatelé, kteří svými příběhy přispívali k promluvám k lidu, vkládali do nich náboženské a mravní zásady. Mezi lidmi byli ale také tzv. opravdoví pohádkáři, kteří se své tvorbě i vyprávění pečlivě věnovali a pracovali na něm.¹³ Tito vypravěči své pohádky také často obměňovali. Záleželo na jejich náladě a na příležitostech, kde byly pohádky vyprávěny. Pokud se jednalo o klidnější slavnost, šlo o delší verzi příběhu, při všedních věcech se používala verze kratší. Záleželo také na reakci publika, zda se nenudí a dychtivě očekává další zápletku.¹⁴ Až před necelými dvěma sty lety začali první nadšenci vyslechnuté pohádky zapisovat. Přidávali do nich i část sebe, psali je tak, jak si mysleli, že by pohádky měly vypadat. Teprve ke konci 17.stol. vznikl první oficiální svazek pohádkových příběhů určený výhradně pro děti. Autorem byl advokát a finančník, Charles Perrault (1628-1703), který v r. 1697 vydal pod jménem svého syna pohádkový soubor *Příběhy a pohádky ze starých časů s ponaučením*, jinak také pod názvem *Pohádky matky Husy*. V době osvícenské byla dětská literatura rozšířena i o pohádky baronky Marie-Catherine d'Aulnoy (1650-1705), jako jsou např. *Bílá kočka*, *Modrý pták*.¹⁵

¹¹ Podle RICHTER, L. *Pohádka-- a divadlo*. Vyd. 1. Praha: Dobré divadlo dětem, 2004. ISBN 80-902975-2-8.

¹² Podle STREIT, J. *Proč děti potřebují pohádky*. 1. vyd. Praha: Baltazar, 1992. 79 s. ISBN 80-900307-4-2.

¹³ Podle RICHTER, L. *Pohádka-- a divadlo*. Vyd. 1. Praha : Dobré divadlo dětem, 2004. 94 s. ISBN 80-902975-2-8

¹⁴ Podle RICHTER, L. *Pohádka-- a divadlo*. Vyd. 1. Praha : Dobré divadlo dětem, 2004. 94 s. ISBN 80-902975-2-8

¹⁵ Podle ŠUBRTOVÁ, M. *Brněnské impulzy v literatuře pro děti*. Vyd. 1. Slavkov u Brna : BM typo, 2007. 67 s. ISBN 978-80-903707-4-6.

Dětskou četbou se lidová pohádka stala až od poloviny 19.století, kdy se také termínem pohádka nahrazuje dosavadní označení báchorka. Lidovou pohádkou dnes rozumíme i texty literárně upravené na základě folkloristických sběrů a záznamů.¹⁶ Pro sběratele a spisovatele vznikaly zásady, podle kterých se společnost řídila a pohádky tvořila.¹⁷ Mezi uznávané české sběratele řadíme např. Boženu Němcovou (1820?-1862) a její sbírky Národní báchorky a pověsti nebo také Karla Jaromíra Erbena (1811-1870) s jeho známými Českými pohádkami. Ke světovým folklórním sběratelům řadíme Jakoba (1785-1863) a Wilhelma (1786-1859) Grimmy, kteří sestavili sbírku Pohádky pro děti a celou rodinu. Toto dílo se přímo k dětem dostalo až po čase, kdy prošlo změnami, aby jej dětské myšlení chápalo. Od 20.let 20.stol. prošel žánr pohádek inovací, kdy se jejich běžnou součástí stávaly anekdotické prvky. Tak tomu je třeba u Jana Wericha (1905-1980) či Miloše Macourka (1926-2002). Pohádky také získaly větší sociální rozměr, když byly brány nejen jako oddechová četba či uvolnění pro děti, ale také jako dobová manipulace. Objevily se tzv. boje o pohádku, což byly ohlasy proti pohádce. Rozvíjely se diskuze o její funkci a pedagogické pomoci. Docházelo ke srovnávání lidových a autorských pohádek. Koncem 40. let byla lidová pohádka podrobena interpretaci z hlediska společenské úlohy a výchovného významu. Vše vedlo k důrazu lidového hrdiny a nadpřirozené prvky byly chápány spíše za projev obyčejného chápání. Dozor nad vydávanými pohádkami měl i pozitivní stránku, kterou byl zodpovědný přístup k převyprávění lidových pohádek. Toho se ujal např. František Hrubín (1910-1971) svými Pohádkami z Tisíce a jedné noci. Postupem času zájem o folklórní pohádku vzrostl a objevily se adaptace pohádek z cizích zemí. Autorská pohádka se také nevyhnula tlaku, který byl na spisovatele ukládán. Vedl je k psaní účelových pohádkových textů s didaktickou funkcí. Takovým spisovatelem je např. Ondřej Sekora (1899-1967) a jeho hrdina Ferda Mravenec. Citelný zvrat přišel v roce 1949, kdy Státní nakladatelství dětské knihy dominovalo nad veškerou literaturou a směr pohádek byl podroben řádné kontrole. To vše trvalo až do 60. let, kdy byl monopol zrušen. „V 50. letech byla lidová pohádka z politických a náboženských

¹⁶ Podle ŠUBRTOVÁ, M. *Přehled literatury pro mládež od počátku do r. 1945*. Brno: CERM Akademické nakladatelství, 1995. 18 s. ISBN 80-85867-48-6.

¹⁷ Podle RICHTER, L. *Pohádka-- a divadlo*. Vyd. 1. Praha : Dobré divadlo dětem, 2004. 94 s. ISBN 80-902975-2-8.

důvodů v podstatě zamítána. Ve své autorské podobě vznikala pohádka násilně, zdůrazňovala ideovou výchovu a sociálně agitační funkci.”¹⁸ V 60. letech dostala dominantní postavení především pohádka nonsensová. Přinesla do pohádkového světa něco nového, originalitu, fantazii, bohatou obraznost, ztřeštěný humor a výraznou improvizaci. Mezi její tvůrce patří Miloš Macourek, Olga Hejná (1928), Alois Mikulka (1933), Daisy Mrázková (1923), Ludvík Aškenazy (1921-1986). Frekventovanou variantu autorské pohádky 60. let představila díla koncipovaná jako prolínání reálného příběhu z dětského života s pohádkovými motivy, které do příběhu vstupují jako projekce dětské představivosti. K těmto autorům řadíme Bohumila Říhu (1907-1987), Eduarda Petišku (1924-1987). Tvůrčí úsilí moderní pohádky, zvláště pak nonsensové, neutichlo ani v 70. a 80. letech. Snadno přicházel samoučelný autorský experiment, který nerespektoval dětské vnímání. Takové pohádkové příběhy potom ztrácely sdělnost a narušovaly tak obecně žánrové povědomí. Od 70. let začaly autorské literární pohádky doplňovat filmové a televizní předlohy, převážně seriálového typu. Tyto náměty patřily tvůrcům, jako Václav Čtvrtek (1911-1976), Ota Hofman (1928-1989) a Miloš Macourek.¹⁹ V dalších desetiletích se pohádkám věnovali autoři už i jako pracím na zakázku, proto některé děje trátí na jejich kouzelném pohádkovém pojetí.

Po roce 1989 vznikly desítky nakladatelství, které se specializovaly na dětskou literaturu, zvláště na pohádkové texty. Současné pohádky jsou přizpůsobeny novým trendům společnosti. Jsou si často velmi podobné, liší se jen v malých detailech, ale podstatou jsou stejné. Hrdina přemůže zlo a vše dobře dopadne.

Vývoj pohádek je díky mnoha lidem nezadržitelný. Všichni toužíme po příbězích s dobrými konci a šťastnými hrdiny. Jsem proto moc ráda, že jsou mezi námi tací, kteří si pohádky rádi vyprávějí, čtou, dívají se na ně a hlavně jsem ráda, že jsou tu i takoví lidé, kteří se o své pohádkové nápady dělí s ostatními.

¹⁸ CHALOUPEK, O.; VORÁČEK, J. *Kontury české literatury pro děti a mládež*. Praha : Albatros, 1984. 539 s.

¹⁹ Podle CHALOUPEK, O.; VORÁČEK, J. *Kontury české literatury pro děti a mládež*. Praha : Albatros, 1984. 539 s.

1.2. FUNKCE POHÁDEK

Jednou ze základních funkcí pohádek je vnést dětem smysl a řád do světa, jemuž v období předškolního věku nemohou plně porozumět. Děti totiž chápou a vnímají svět jinak než dospělí. A protože dospělí zase naopak ze svého dětství již vyrostli, mohou vznikat situace vzájemného neporozumění. Možná i proto vznikly pohádky jako můstky, které přemostují propast mezi dospělým a dětským myšlením. Pohádkové příběhy strukturují skutečnost způsobem, jemuž malí recipienti rozumí. Klasické pohádky odpovídají na některé základní psychické potřeby dítěte, které jsou po staletí stejné, např. vztah k rodičům, k sourozencům, potřeba lásky, důvěry ve svět, potřeb poznávání mezilidských vztahů, zvládnutí strachu, a především potřeba rozvíjet pocit životního smyslu.²⁰ Pohádka se často ve svých důsledcích podílí na naplňování funkcí představivosti a plní i výchovné úkoly. Charaktery hrdinů jsou v pohádkách vykreslovány ve shodě s dětským chápáním. Příběh tak nenápadně svým dějem a činy hrdinů dítěti naznačuje očekávané procesy a pomáhá tím osvojování určitých vnitřních i vnějších reakcí. Prostřednictvím pohádky si dítě může utvrzovat také svoje sebepoznávání, svoje jáství, protože se snaží ztotožňovat s určitými postavami, které mu nějak imponují. Dítě si pomocí pohádky vytváří své vlastní postoje k lidem, věcem, k celému okolí. Pohádka pro něj utváří první obraz světa, do kterého si postupně zasazuje své názory. S některými pohádkovými postavami děti spoluprožívají svá vlastní vytoužená přání, s jinými rozvíjejí alespoň určitou vazbu. Pohádky tak svým způsobem napomáhají nejen k přebírání určitých vzorových vztahů, ale také žádoucích ideálů a postojů.

Pohádky mívají zpravidla dobrý konec, poctivý je odměněn a zlý potrestán. Jádrem mnoha vyprávění však nebývá jen morálka, ale častěji spíše ujištění, že člověk může mít úspěch, když se snaží a zachovává přitom i jistá pravidla ve vztahu k jiným lidem a světu.²¹

Porovnáme-li názory Čačky a Černouška, dojdeme k závěru, že se oba autoři v mnohém shodují a vzájemně doplňují. Jejich společnou myšlenou je, že pohádka je

²⁰ Podle ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. Praha : Albatros, 1990. 185 s. ISBN 80-00-00060-1.

²¹ Podle ČAČKA, O. a kol. *Psychologie imaginativní výchovy a vzdělávání s příklady aplikace*. Brno : Doplněk, 1999. 366 s. ISBN 80-7239-034-1.

jakýmisi vstupními dveřmi do našeho světa, ukazuje dětem správné hodnoty a morální pojetí, nabízí oporu v pohádkových postavách a jejich vlastnostech. Velmi sympatickou ideou je pro mě to, že pohádky představují můstky mezi světem dětí a dospělých, kde nachází společnou řeč a zájem o něco nového.

Funkci pohádek ve své publikaci jasně formuluje L. Richter (2004):

- **Poznání hodnot** – rozeznat, co je dobro a co zlo
- **Mravní výchova a naplnění** – dobro je odměněno, zlo potrestáno), kladné příklady nabízející možnost sebeidentifikace a záporné příklady, které nás varují
- **Zábavnost** – vlastní poslání lidové pohádky, u dětí je zábavnost a estetický požitek z pohádky o to důležitější, že je jejich prvním slovesným požitkem, odklání se totiž od skutečnosti, (výmysl sám o sobě přináší vlastní požitek)
- **Vytváření a upevňování ideálů** – velkým kladem pohádky je to, že nám nic nevysvětluje, nevnučuje, nedává nám ponaučení, ale nechává na nás, abychom porozuměli problémům sami
- **Citové prožívání** - rozvoj danými situacemi
- **Rozvoj jazyka** – rozšiřování slovní zásoby
- **Psychoterapeutická funkce** – díky pohádkám můžeme poznat obavy, strachy, úzkosti, dodávají nám optimistickou perspektivu, posilují víru v kladný výsledek
- **Metaforické vyjadřování** – schopnost vyjadřovat se obrazně
- **Rozvoj myšlení, inteligence a poznávacích schopností** – pohádky ukazují, jak přistupovat k řešení problémů, nenavrhují nám ale konkrétní postup
- **Sociální cítění** – podpora solidarity a pomoci slabým
- **Rozvoj představivosti a fantazie** – schopnost vlastního vymýšlení a dotváření světa
- **Estetický prožitek** – slovesná hodnota pohádek, estetické cítění.²²

²² Podle RICHTER, L. *Pohádka...a divadlo*. Praha : Dobré divadlo dětem, 2004. Funkce pohádky - k čemu je dobrá, s. 94. ISBN 80-902975-2-8.

S jeho výborně formulovanými funkcemi pohádky nemohu než souhlasit, neboť během své praxe v MŠ jsem si potvrdila mnohá z nich. Zábavnost, kterou děti vyžadují takřka u každé činnosti, je pro pohádku samozřejmě nezbytná a děti si jak se známou, tak i s novou pohádkou užívají hodně legrace. Metaforické vyjádření považuji za obtížnější část, ale děti jsou zvědavé a pátrají po větných spojeních, kterým nerozumí. Mám ráda pohádky, které u dětí rozvíjí jejich fantazii a představivost, proto s touto složkou ve svých činnostech hodně pracuji. A na konec estetický prožitek a citové prožívání, nesmí nikde chybět, bez toho by podle mě pohádky neměly smysl.

1.3. AUTORSKÁ POHÁDKA

Autorská pohádka je dílo záměrně psané pro děti a každá tato pohádka má svého autora. Často v ní vystupují nepohádkoví hrdinové²³, jako mluvící nábytek, tancující květiny apod.

*„Moderní pohádka se podstatně liší od pohádky klasické jak svým obsahem a náměty, tak výstavbou a jazykovými prostředky. Moderní pohádka neřeší jen rozpory dobra se zlem, zobrazuje problémy dnešních dětí. Některé pohádky jsou plné kouzel, poezie a životní moudrosti, jiné mají humor a slovní vtip, další v sobě nesou nonsensové situace.”*²⁴ Odráží společenskou realitu, civilizační pokrok, sociální konflikty, etická dilemata. Autorská pohádka je dílem konkrétního autora, nevychází z folklóru. Tvůrce moderní pohádky chce působit hlavně na fantazijní a emoční složku dětské osobnosti. Texty by měly být psané tak, aby jim dětští recipienti rozuměli.

²³Podle JELÍNEK, L. *Pohádka* [online]. Poslední revize 18.3. 2012 [cit. 10.října 2011] . Dostupný z WWW:

<http://www.google.cz/search?q=Nonsensov%C3%A1+poh%C3%A1dka&rls=com.microsoft:cs&ie=UTF-8&oe=UTF-8&startIndex=&startPage=1>

²⁴ VEBEROVÁ, E. *Soubor textů k literární výchově*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1981, s.163.

1.3.1. ČESKÁ AUTORSKÁ POHÁDKA

„Česká autorská pohádka má už dlouholetou tradici díky spisovatelům zvučných jmen a díky pohádkovému dědictví, kterého se jí dostalo.”²⁵ Za prvního autorského pohádkáře je u nás považován Karel Čapek (1890-1938), který v letech 1918 – 1920 vydal trojdílný cyklus Nůše pohádek, do nějž přispělo bezmála půl sta autorů. Ve 20. a 30. letech vychází také autorské pohádky z dílny Jiřího Mahena (1882-1939) pod názvem Její pohádky, které ve druhém vydání vyšly s novým názvem Co mi liška vyprávěla, dále Vladislava Vančury (1891-1942) v podobě pohádkové prózy Kubula a Kuba Kubikula, která je dnes u dětí oblíbená z televizního Večerníčku. Autorská pohádka se v r. 1926 také objevuje v prvním obrázkovém seriálu u nás, v pohádkových příbězích o trpaslíku Kulihráškovi od Marty Voleské (1905- 1985) a výtvarníka Artuše Scheinera (1863-1938). Zvířecím pohádkám se věnuje Josef Čapek (1887-1945), jednou z jeho nejznámějších pohádek je Povídání o pejskovi a kočičce.

Sama pohádka se nerozvíjí jen svým charakterem a vztahem k folklórní pohádce, ale hlavně osobností jejího tvůrce. A těchto tvůrců v 60. letech nastupuje na scénu mnoho. Jsou to např. Miloš Macourek (1926-2002), Václav Čtvrtek (1911-1976), Eduard Petiška (1924-1987), Jan Werich (1905-1980), Hermína Franková (1928), Olga Hejnová (1928) a další. Od 90. let se nám autorská pohádka dělí na dva póly. První zabírají texty adresované malým dětem, jasné, plnohodnotně vnímatelné, plné humoru, hravosti. Tímto druhem pohádek se zabývají autoři jako Zdeněk Svěrák (1936) se svým Radovanem, Jaromír Kincl (1926-1993) s pohádkou Rákosníček a hvězdy, Miloš Macourek s opicí Žofkou. Tyto pohádky mají u čtenářů veliký ohlas právě svými nesmysly (nonsensem). Druhý pól charakterizují texty vážnější, přemýšlivé, poetické, promlouvající o vážnějších tématech, jsou pro náročnější recipienty. Zde můžeme zařadit soubor Z pohádkových končin od Ludmily Klokánové, Královské pohádky Karla Šiktance (1928) nebo pohádky Daisy Mrázkové (1923). Až do dnešní doby se autorské pohádky stále rozmáhají a přichází na svět nové náměty nápaditých autorů.²⁶

²⁵ VAŘEJKOVÁ, V. *Česká autorská pohádka*. Brno : CERM Akademické nakladatelství, 1998. 16 s. ISBN 80-7204-092-8. s 6.

²⁶ Podle VAŘEJKOVÁ, V. *Česká autorská pohádka*. Brno : CERM Akademické nakladatelství, 1998. 16 s. ISBN 80-7204-092-8.

1.3.2. AUTORSKÁ POHÁDKA VE SVĚTĚ

Ve světě je za zakladatele autorské pohádky považován H. Ch. Andersen (1805-1875). Je po něm také pojmenována nejprestižnější mezinárodní cena pro autory a ilustrátory působící v oblasti literatury pro děti.²⁷ H. Ch. Andersen čerpal motivy z lidových vyprávění, z vlastních zážitků, všímal si sociálních a společenských problémů své doby. Mezi jeho známé pohádky řadíme Cínového vojáčka, Princeznu na hrášku, Císařovy nové šaty, Ošklivé káčátko nebo Malou mořskou vílu. Dalšími světovými autorskými pohádkáři byli Ocsar Wilde (1854–1900) s dílem Šťastný princ a jiné pohádky. Jeho pohádky jsou psány složitějším jazykem a vyskytuje se v nich mnohdy skepse, tudíž jsou blízké spíše dospělým čtenářům. Carlo Collodi (1826 –1890) sepsal pohádkový příběh Pinocchiova dobrodružství. Lewis Carroll (1832-1898) oživil hračky a předměty ve svém dvoudílném pohádkovém světě o Alence (Alenka v kraji divů, za zrcadlem).²⁸

1.4. LIDOVÁ POHÁDKA

Lidová pohádka, původně báchorka, je žánrem lidové slovesnosti a patří k nejstarším a nejrozšířenějším formám ústní slovesnosti. Folklorní pohádky byly často předváděny formou domácího divadla a obraceli se zpravidla k dospělým divákům a posluchačům.²⁹ Větší zájem o českou lidovou pohádku se rozvíjel na počátku 19.století, hlavně v 30. letech. Až do jejich konce zapsali čeští sběratelé od lidových vypravěčů jen asi dvě desítky pohádkových příběhů. Ve 40. a 50. letech se zájem o pohádky zvedl a vznikaly velké pohádkové sbírky.³⁰ Ale ani vývoj lidové pohádky se neobešel bez problémů. Ze začátku 20. století nastaly tzv. boje o pohádku, během nichž musely být

²⁷ Podle WIKIPEDIE. *Cena Hanse Christiana Andersena* [online]. Poslední revize 15.3. 2012 [cit. 10. října 2011]. Dostupný z WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Cena_Hanse_Christiana_Andersena

²⁸ Podle ŠUBRTOVÁ, M. *Brněnské impulzy v literatuře pro děti*. Vyd. 1. Slavkov u Brna: BM typo, 2007. 67 s. ISBN 978-80-903707-4-6.

²⁹ Podle WIKIPEDIE. *Pohádka* [online]. Poslední revize 15.3. 2012 [cit. 10. října 2011]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Poh%C3%A1dka>

³⁰ Podle SIROVÁTKA, O. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno : Ústav pro etnografii a folkloristiku, 1998. 183 s. ISBN 80-85010-06-2.

stále obhajovány, jestli jsou pro dětského recipienta vhodné. Odpůrci většinou argumentovali tím, že svým fantazijním světem odvádí děti od toho reálného a od politického, národního a sociálního dění.³¹

Jádrem lidové pohádky je vymyšlený příběh s nereálným dějem, postavami i prostředím.³² K jejím prvním sběratelům lidových pohádek u nás patří Karel Jaromír Erben (1811-1870). Své nejznámější pohádky, např. Hrnečku vař!, Dlouhý, Široký a Bystrozraký, Pták Ohnivák a liška Ryška, Zlatovláska, Tři vlasy Děda Vševěda začal nejprve publikovat v časopisech a almanaších. Všechny tyto pohádky byly vydány až v roce 1905 Václavem Tillem-Říhou pod názvem České pohádky. Souběžně s K.J. Erbenem se sběratelství lidových pohádek věnovala také Božena Němcová (1820?-1862), která své pohádky vydala v souborech Národní báchorky a pověsti a Slovenské pohádky a pověsti. V pohádkách uplatnila svůj vypravěčský talent, kterým rozvíjela původní lidové pohádky. Mezi její tituly řadíme např. Jak Jaromil ke štěstí přišel, O Slunečníku, Měsíčníku a Větrníku, Čert a Káča, O princezně se zlatou hvězdou na čele. Pohádky jak K.J. Erbeny, tak ani Boženy Němcové nebyly původně určeny dětem, ale získaly u nich takovou oblibu, že se mezi dětskou pohádkovou literaturu začaly řadit. Dalšími sběrateli lidových pohádek byli Matěj Mikšíček (1815-1892) s dílem Pohádky a povídky lidu moravského, Beneš Metod Kulda (1820-1903) a jeho Moravské národní pohádky a pověsti, František Hrubín se Špalíčkem veršů a pohádek, který je u dětí díky jeho rýmovaným pohádkám tak oblíbený.³³

1.4.1. LIDOVÁ POHÁDKA VE SVĚTĚ

Lidová pohádka měla své zlaté časy v období romantismu. Nejvýznamnějšími a také zakladatelskými osobnostmi ve světě byli v tomto období bratři Jakob (1785–1863) a Wilhelm (1786–1859) Grimmové. Bratři začali se sběrem pohádek kolem roku 1807. Jejich sbírka Pohádky pro děti a domov (s pohádkami Vlk a sedm kůzlátek, Sedm

³¹ Podle CHALOUPEK, O; VORÁČEK, J. *Kontury české literatury pro děti a mládež*. Praha : Albatros, 1984. 539 s.

³² Podle CHALOUPEK, O; VORÁČEK, J. *Kontury české literatury pro děti a mládež*. Praha : Albatros, 1984. 539 s.

³³ Podle SIEGLOVÁ, N. *Nástin dějin literatury pro mládež a četby mládeže druhé poloviny 19. století*. Brno: Rektorát MU Brno, 1991, 89 s. ISBN 80-210-0244-1.

havranů, Brémští muzikanti, Jeníček a Mařenka, Sněhurka) byla první evropskou sbírkou lidových pohádek (první svazek r. 1812, druhý r. 1815). Grimmové ve sběru látek pokračovali, třídili a zdokonalovali své metody a roku 1850 vyšly již oba svazky v definitivní podobě.

Bratři Grimmové objevili autentickou tvář pohádky, její osobitý obsah a samotné lidové podání pojali jako postačující pramen.

Jejich pohádky jsou poněkud drsnější než pozdější barokní a klasicistní zpracování. Typický je rys neúprosné, někdy až kruté odplaty zla a hrůzostrašnost. Dbali ovšem na pedagogický a výchovný záměr. Pohádky musely být pro děti srozumitelné a musely jim přinášet potěšení, zábavu i poučení o morálních principech.³⁴

Prvním slovanským sběratelem a vydavatelem sbírky lidových pohádek byl Vuk Štefanovič Karadžić (1787-1864), své pohádkové příběhy od r. 1821 vydával nejprve ve časopisech, v dalších letech publikoval svá díla v knižní podobě. V Anglii byla v r. 1890 první knihou lidových pohádek nazvaná *English fairy tales*, kterou shromáždil Joseph Jacob. Ve Francii spadají počátky sběru pohádek až do 2. pol. 19. stol. Tehdejší sbírka Lotrinska od Emmanuela Cosquina byla obdobu německých pohádek od bratří Grimmů. Itálie se svou dlouhou pohádkovou tradicí přispěla v 19. století sbírkami od G. F. Straparoly a G. Basila.³⁵

Každá země má své pohádkové sběratele. I když jsou od nás některé země vzdáleny stovky kilometrů, přesto můžeme v pohádkách nacházet stejná témata, principy i postavy. Proto se děti rády seznamují i s pohádkami jiných kultur, očekávají sice změny prostředí a jmen, ale smysl pravé pohádky zůstává.

³⁴ Podle JELÍNEK, L. *Pohádka* [online]. Poslední revize 18.3. 2012 [cit. 10. října 2011] . Dostupný z WWW: <http://www.google.cz/search?q=Nonsensov%C3%A1+poh%C3%A1dka&rls=com.microsoft:cs&ie=UTF-8&oe=UTF-8&startIndex=&startPage=1>

³⁵ Podle ŠMAHELOVÁ, H. *Návraty a proměny: literární adaptace lidových pohádek*. Praha : Albatros, 1989. str. 14 - 19

1.5. POHÁDKY V MÉDIÍCH

V dnešní době máme mnoho možností, v jakém zpracování dětem pohádky předkládat. Jde o formu vyprávění, divadelní představení či filmové zpracování. Všechny tyto podoby zpracování mají svoji tradici a historii, jež vedly až k dnešní podobě.

POHÁDKA V DIVADLE

V divadle se s pohádkami setkáváme od počátku 19. století. U nás se dramatizace pohádek zaznamenává až v poslední třetině 19. století, ale můžeme říci, že od té doby se tato forma zpracování pohádky naplňuje až do současnosti.

Pohádku a pohádkové motivy si ke svému divadelnímu zpracování vybrali významní umělci. Byly tak ztvárněny pohádky např. Sněhová královna H. Ch. Andersena, Sněhurka a 7 trpaslíků bratří Grimmů, Liška Bystrouška Rudolfa Těsnohlídka a mnoho dalších.

Vznikla také divadla zaměřená na dětské recipienty, kde se hraje činohra i loutková představení. V Brně máme dvě významné scény s bohatou historií – loutkové Divadlo Radost a divadlo Polárka. V jejich repertoáru můžeme nalézt jak pohádky klasické, tak moderní ze současnosti. Jsou to např. divadelní představení O pejskovi a kočičce, Míček Flíček, Broučci, Dlouhý, Široký a Bystrozraký, Mrazík, Urašima a mořská princezna, které jsou určené právě dětem předškolního věku.

V současné době jsou divadelní představení často doplněna i interaktivními programy, kdy děti spolupracují s herci. Jako pomocníci jsou brány i loutky. Nejznámější loutková představení pochází z dílen Spejbla a Hurvínka. Tato představení jsou vytvářena jak pro děti různých věkových kategorií, tak mají ve svém repertoáru i pár scén pro dospělé.

Ze své zkušenosti mohu konstatovat, že je o divadelní zpracování pohádky velký zájem. Představení v uvedených brněnských divadlech bývají vyprodána. Učitelé z MŠ i ZŠ většinou pravidelně navštěvují divadla a snaží se o estetický rozvoj dětí.

POHÁDKA V ROZHLASOVÉM VYSÍLÁNÍ

Rozhlasové vysílání u nás začalo roku 1923 a záhy si v něm nalézala své místo i pohádka. Co je totiž pro lidovou pohádku přirozenější, než právě její vyprávění druhým lidem. Předností rozhlasové pohádky je samotný přednes vynikajících herců a vypravěčů, kteří do pohádky vdechnou i část své osobnosti. Rozhlas také umožňuje využít zvukové doplňky či podkreslení atmosféry hudbou. Záporně je absence osobní přítomnosti vypravěče s posluchačem, chybí mimické a gestikulační prvky. Rozhlasové vyprávění z větší části nepopisuje charakteristiky postav a situací, ale přímo provádí daný děj.³⁶

Vedle vyprávění pohádky jedním hercem se do obliby dostala i rozhlasová hra, která má stejné podmínky jako vyprávění, jen je obohacena o větší počet hlasů, které pohádku ztvárňují. Tím se stává barvitější, plastičtější a pro posluchače atraktivnější. Dlouhodobou tradicí je čtení pohádek po nedělním obědě a na dobrou noc.

POHÁDKA NA FILMOVÉM PLÁTNĚ

Když 1. května 1953 začalo první pravidelné zkušební veřejné televizní vysílání v Československu³⁷, tak se brzy po jeho zahájení dostala na televizní obrazovku i pohádková inscenace. Pohádka zprostředkovaná televizí má všechny důležité stránky - slovesné prostředky, herecké výkony s hlasovými obměnami a pohybovým ztvárněním, téměř neomezené jsou zvukové doplňky všeho druhu, detailní práce s obrazem, technické triky a efekty, které právě tomuto žánru dodávají tu pravou pohádkovost. Co však tyto prostředky dětem berou, je možnost uplatnit svoji fantazii. Všechny děti vidí naprosto stejné obrázky. „*Televize je bezesporu báječný vynález a vynikající prostředek*

³⁶ Podle RICHTER, L. *Pohádka-- a divadlo*. Vyd. 1. Praha : Dobré divadlo dětem, 2004. 94 s. ISBN 80-902975-2-8.

³⁷ Podle WIKIPEDIE. *Televizní vysílání* [online]. Poslední revize 18.3. 2012 [cit. 20. prosince 2011]. Dostupný z WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Televizn%C3%AD_vys%C3%ADl%C3%A1n%C3%AD

*pro tlumočení informací, ovšem představa dětí, vysedávající hodiny před obrazovkou, není pedagogicky nijak působivá ani povzbudivá.*³⁸

I já jsem stejného názoru. Přínos informací přes filmová provedení může v mnohém posloužit, ale musí se volit správné načasování. Z vlastní zkušenosti vím, že učitelky v mateřských školách dávají přednost čtení pohádek. Mohou pracovat s hlasem, rozvíjet dětem slovní zásobu a volit vhodná slova, která děti pochopí.

Na filmové plátno v kině se pohádka dostala na počátku 20. století a značné obliby u nás dosahovala po 2. světové válce v hraných filmech, např. ve filmech Bořivoje Zemana, později Václava Vorlíčka.

Loutkový a kreslený film se ukázal pro pohádku velmi vhodným médiem. Díky své výtvarné stránce však není tolik iluzivní, spíše znakový, zvýrazňuje obrazovost na úkor slova.

Dnešním světem vládou hlavně kreslené pohádky, které jsou právě u dětí předškolního věku velmi oblíbené. Zásahu na tom mají celosvětové společnosti, podílející se na tvorbě a prezentaci těchto pohádek. Jsou to The Walt Disney Company a Warner Bros, z jejichž dílen pochází mnoho slavných filmových pohádek a postav, jako jsou *Mickey Mouse*, *Auta*, *Medvídek Pú*, *Sněhurka a sedm trpaslíků*, *Popelka*, *Lví král*, *Spider-Man*, *Harry Potter*, *Bugs Bunny*. Všechny tyto pohádkové postavy sice své tvůrce mají, ale teprve velké filmové společnosti jim daly tvář, podle které je pozná celý svět.

I v naší tvorbě máme mnoho pohádek jak kreslených, tak hraných, které jsou u dětí i dospělých velmi oblíbené. Mezi nejznámější filmové pohádky patří *Princezna Koloběžka první*, *O princezně, která ráčkovala*, *Jak se budí princezny*, *Co takhle svatba ,princi*, *Lotrando a Zubejda*, *Nesmrtelná teta*, *Šíleně smutná princezna*, *Tři oříšky pro Popelku*, *O princezně Jasněnce a létajícím ševci*, *Princezna ze mlejna*, *Princezna se zlatou hvězdou*, *Zlatovláška*.

³⁸ ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. Praha : Albatros, 1990. 185 s. ISBN 80-00-00060-1. s. 11.

2. DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

2.1. POHÁDKA A DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Byli a jsou mezi námi tací, kteří pohádku považují za vyčerpaný a zbytečný produkt. Jiní ale naopak soudí, že svět kouzel, divů a zázraků byl a je podstatným základem duševního vývoje všech dětí.³⁹ Já jsem stejného názoru a nemyslím si, že ovlivňuje duševní vývoj pouze dítěte. I dospělí se rádi posadí před obrazovku k nedělní pohádce. Když rodiče vybírají knihu pro děti, tak počítají s tím, že ji budou číst právě oni, takže se sami zajímají, v čem je pohádkový příběh tolik lákavý. Pohádka poskytuje dítěti zábavu i poučení o něm samém, podporuje osobnostní růst a obohacuje dětskou existenci.⁴⁰ „*Nejhlubší význam pohádky je pro každého jiný. Z téže pohádky si dítě bude brát různé významy podle potřeb a zájmů dané chvíle.*”

„*Dnes stejně jako dříve otevírají pohádky mysl nadaných i průměrných dětí, aby dokázaly ocenit všechny vyšší věci v životě, a odtud vede jen krok k potěše z literárních a uměleckých děl.*”⁴¹ Jak tvrdí Bettelheim, kdyby totiž pohádka nebyla především uměleckým dílem, nemohla by mít psychologický dopad na dítě. S tímto tvrzením také souhlasím, protože pohádky, na rozdíl od jiných druhů literatury, vedou dítě k objevování vlastní identity, naznačují mu, jaké zkušenosti bude potřebovat k dalšímu rozvoji své osobnosti. Dávají jasně na srozuměnou, že úspěšný, hezký život je i přes nepřízeň osudu dosažitelný, ale jen tehdy, když se nenechá zastrašit a odradit od nebezpečných bojů a budeme riskovat.⁴² Nevím, jaký by měla psychologický dopad pohádka, kdyby nebyla literárním dílem, ale souhlasím s tím, že pohádky jsou hezkými příklady toho, jak by to ve světě mělo fungovat a jaké hodnoty by měly děti upřednostňovat.

³⁹ Podle ČAČKA, O. a kol. *Psychologie imaginativní výchovy a vzdělávání s příklady aplikace*. Brno : Doplněk, 1999. 366 s. ISBN 80-7239-034-1.

⁴⁰ Podle BETTELHEIM, B. *Za tajemstvím pohádek : proč a jak je číst v dnešní době*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000. 335 s. ISBN 80-7106-290-1.

⁴¹ BETTELHEIM, B. *Za tajemstvím pohádek : proč a jak je číst v dnešní době*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000. 335 s. ISBN 80-7106-290-1. s 25.

⁴² Podle BETTELHEIM, B. *Za tajemstvím pohádek : proč a jak je číst v dnešní době*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000. 335 s. ISBN 80-7106-290-1.

2.2. ČÍM JSOU POHÁDKY DĚTEM BLÍZKÉ

- **Opakování** – postup, který dětem pomáhá se zapamatováním, zesiluje účinek děje
- **Dynamičnost děje** – minimum popisů a charakteristik
- **Volnost a neurčitost v místě a čase** – dítě si představuje svůj svět (kdysi..., Za devatero horami...)
- **Konkrétnost a názornost** – dítě předškolního věku posuzuje věci na základě smyslového vnímání, abstraktní verbální pojmy zatím nedokáže pojmout
- **Animismus a antropomorfismus** – ožívání neživých předmětů a přírody, přenášení lidských vlastností na předměty
- **Jednoznačnost** – předškolní dítě potřebuje nejprve poznat hodnoty v jejich ryzí podobě, není schopno rozlišovat protikladné pojmy, ještě nezvládá chápat ironii
- **Obecnost** – dítě může naplnit své představy a ztotožnit se s hrdiny pohádky⁴³

2.3. DÍTĚ DO 4 LET

Do 4 let získává dítě určitou samostatnost, většinou se připravuje na vstup do mateřské školy, s čímž souvisí odloučení od rodičů, na chvíle, kdy se bude muset v určitých činnostech spolehnout samo na sebe. Ve vývoji já a v sebeprosazení nastupuje v tomto věku fáze vzdoru a negativismu, dítě často odmítá výzvy a zákazy, zdokonaluje se u něj jemná motorika, tj. pohyb rukou při manipulaci s různými předměty. Rychle se rozvíjí řeč, rozumí většímu počtu slov a také rozšiřuje počet aktivně používaných slovních spojení. Dítě se v tomto věku učí základním hygienickým a společenským návykům a osamostatňuje se v řadě životních funkcí (příjem potravy,

⁴³ Podle RICHTER, L. *Pohádka...a divadlo*. Praha : Dobré divadlo dětem, 2004. s. 94. ISBN 80-902975-2-8.

udržování čistoty, chůze a pohyb).⁴⁴ „Od třetího až čtvrtého roku věku dítě získává postupně určitou schopnost rozlišování mezi vlastními pocity a vnější skutečností.”⁴⁵

Pokud jde o pohádkové příběhy, tak dítě upřednostňuje spíše jednodušší vyprávění, lidová pohádka je na něj ještě příliš složitá. Snadnější je pro jeho chápání vyprávět pohádky bez složitých zápletek. Oblíbenými náměty jsou pohádkové příběhy se zvířecími hrdiny. Pro dítě je poutajícím doplňkem i ilustrace knihy, která doplňuje dějovou linii pohádky.⁴⁶

2.4. DÍTĚ VE VĚKU 4 - 6 LET

Předškolní věk je poslední fází raného dětství. Duševní změny už nejsou tak bouřlivé jako v předchozích obdobích. Dítě dosahuje lepšího ovládnutí jemné motoriky a dorůstá do metrové výšky. Začíná výměna dětského chrupu. Mění se tělesné rozměry a pohyby jsou dokonalejší, váha může být různá a zcela individuální. Rozvíjejí se duševní schopnosti, převažuje vnitřní svět každého dítěte, jeho vlastní já a vlastní představy jsou nadřazeny realitě.⁴⁷ Dítě touží po činnostech v dětském kolektivu. K tomu slouží hlavně mateřská škola, kde si zvyká na jiné děti. Hlavní činností je hra, při níž se může rozvíjet paměť, představa, řeč, myšlení.⁴⁸ Jak doma, tak i v mateřské škole se děti věnují hrám pohybovým, konstrukčním, námětovým a napodobovacím. Děvčata si hrají na princezny, chlapci na nebojácné rytíře a zdatné bojovníky. Rýsují se rozdíly v ženských a mužských rolích (v oblékání, v chování, v hračkách, v hraní rolí).⁴⁹ Vnímání zachycuje spíše celkový dojem, je orientované převážně jen na to, co dítě subjektivně a bezprostředně upoutá.⁵⁰ „Mnoho odborníků považuje věk do šesti let za zvlášť důležitý

⁴⁴ Podle ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha : Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X.

⁴⁵ STREIT, J. *Proč děti potřebují pohádky*. 1. vyd. Praha : Baltazar, 1992. 79 s. ISBN 80-900307-4-2. s. 41.

⁴⁶ Podle ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1990. 185 s. ISBN 80-00-00060-1.

⁴⁷ Podle ČÁČKA, O. *Psychologie dítěte*. Tišnov : SURSUM, 1997. 156 s. ISBN 80-85799-03-0.

⁴⁸ Podle WIKIPEDIE. *Dětství* [online]. Poslední revize 18.3. 2012 [cit. 12. prosince 2011]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%9Bstv%C3%AD>

⁴⁹ Podle ČÁP, J.; MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X.

⁵⁰ Podle ČÁČKA, O. *Psychologie dítěte*. Tišnov: SURSUM, 1997. 156 s. ISBN 80-85799-03-0.

*pro vývoj osobnosti. Podle některých je charakter v podstatě již zformován právě v tomto období. Novější výzkumy nasvědčují tomu, že výchovné změny probíhají i dále a formování osobnosti nekončí dokonce ani v dospělosti a ve stáří.”*⁵¹ Osobně souhlasím s novějšími výzkumy, kdy mohu sama na sobě pozorovat, jak se moje osobnost a chování neustále vyvíjí. Mají na tom podíl lidé, se kterými se setkávám, věci, které mě obklopují, média, která mi ukazují jisté názory. Myslím, že dokonalým člověkem ve svém vývoji není nikdo, záleží na každém, kam chce svoji osobnost posouvat a kudy se vyvíjet.

Od 4 let začínají děti vykládat kratší pohádky samy. Chtějí je po rodičích, aby jim je vyprávěli před spaním nebo v dlouhých chvílích. Oblíbené jsou pohádky, které mají dobrý konec, hrdina zvítězí a zlo bude potrestáno. Dítě si může vybrat za vzor jak hrdinu, který je vyličen pozitivně a optimisticky, tak i hrdinu negativního. Proto je důležité opatrně vybírat, které pohádky jsou pro děti v tomto věku vhodné, dávat pozor, se kterými postavami se dítě více ztotožňuje. Dítě potřebuje poznat hodnoty v jejich ryzí podobě. Není schopno rozlišovat protiklady v povaze jedné postavy či děje. Proto upřednostňuje vyhraněný, jednoznačný styl.⁵² Vyprávění večer před spaním je ten nejlepší prostředek, jak dítě uspat, strávit s ním společně příjemnou chvíli, předat mu radost z příběhu a rozvíjet jeho slovní zásobu. Většina dětí má rádo, když se jim pohádky vyprávějí, chtějí je slyšet znovu a znovu, rády si o nich povídají.⁵³ Díky častému vyprávění si děti mohou samy vymýšlet vlastní pohádkové příběhy, které pak prezentují ostatním. Dítě předškolního věku se dá nejlépe vést a řídit příklady. Ty jsou právě vidět v pohádkách, kdy pracovitost vítězí nad leností, hodnému a poctivému člověku štěstí více přeje, než zlým lidem. V některých pohádkách se určité momenty opakují, např. příběh O veliké řepě, kdy si dítě procvičuje paměť a může do pohádky vstupovat. Samotné vstupování do děje je vhodné, dítě se spolupodílí na tvorbě buď již známé pohádky, nebo s dospělým vytváří příběh zcela nový. Pohádky mohou právě

⁵¹ ČÁP, J; MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X. s. 227.

⁵² Podle RICHTER, L. *Pohádka-- a divadlo*. Vyd. 1. Praha : Dobré divadlo dětem, 2004. 94 s. ISBN 80-902975-2-8.

⁵³ Podle BACUS, A. *Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let*. Praha : Portál, 2004. 174 s. ISBN 80-7178-862-7.

v předškolním věku oživit onen vnitřní dětský duševní svět fantazie i v případě, že vnější okolí jej tak beznadějně postrádá.⁵⁴

U dětí předškolního věku se výrazně rozvíjí fantazie, myšlení, pozornost, paměť a emotivita.

Fantazie

„*Fantazií (z řec. fantasma, obraz, vidění, přelud) rozumíme rozvinutou představivost či obrazotvornost, silně uvolněnou od všech zkušeností.*”⁵⁵ Vyznačuje se konkrétností, citlivostí a svérázností. Uplatňuje se hlavně v oblasti prožitkové orientace a tvůrčích nápadů. Právě u dětí je fantazie velmi důležitá, protože na rozdíl od pozdějšího věku ještě zasahuje velkou částí do běžného myšlení a má vliv na chování.

Přetváření zkušenosti reálného světa využívá často pohádka. Děti se díky ní nechávají unést fantazií a emocemi. Výsledkem pak bývá volný popis děje upravenými a vymyšlenými pasážemi. Nesmíme si to ale plést se lhaním. Toto je pouze vlastní utváření světa, které je pro děti nezbytné.⁵⁶ „*Malé dítě mezi třetím a pátým rokem ještě nerozlišuje mezi vnitřními a vnějšími prožitky. Doplnuje si okolní svět bytostmi své fantazie.*”⁵⁷

Myšlení

„*Myšlení (případně též přemýšlení či přemítání) znamená v širším slova smyslu souhrn všech mentálních (psychických) činností, v užším slova smyslu jejich nejsložitější a patrně jen člověku vlastní část, která zpracovává a využívá informace.*”⁵⁸ Postupem času se nám rozšiřují formy myšlení a nacházíme si pro sebe tu nejvhodnější.

⁵⁴ Podle STREIT, J. *Proč děti potřebují pohádky*. 1. vyd. Praha : Baltazar, 1992. 79 s. ISBN 80-900307-4-2.

⁵⁵ WIKIPEDIE. *Představa* [online]. Poslední revize 18.3. 2012 [cit. 20. prosince 2011]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99edstava#P.C5.99edstavivost>

⁵⁶ Podle ČÁČKA, O. *Psychologie dítěte*. Tišnov : SURSUM, 1997. 156 s. ISBN 80-85799-03-0.

⁵⁷ STREIT, J. *Proč děti potřebují pohádky*. 1. vyd. Praha : Baltazar, 1992. 79 s. ISBN 80-900307-4-2. s. 53.

⁵⁸ WIKIPEDIE. *Myšlení* [online]. Poslední revize 18.3. 2012 [cit. 20. prosince 2011]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/My%C5%A1len%C3%AD>

*„Dětské myšlení v předškolním době je především obrazné, konkrétní, synkretické a animistické. Pro dětskou mysl není problém všechno oživit, vdechnout životodárného ducha do věcí kolem sebe, oživit je kouzelným slovem a různými kousky magie.“*⁵⁹ Tak si mohou děti tvořit vlastní pohádky, nedávají do nich nijak hluboké myšlenky, ale srozumitelné formulace, což je pro jejich myšlení potřebné. Na tyto aspekty by měli pamatovat i autoři pohádek, kteří se snaží nacházet nové motivy v pohádkových příbězích.

Na základě mé zkušenosti, při realizaci projektu O veliké řepě, mohu výše uvedená tvrzení doložit. Děti si zkoušely vytvořit vlastní pohádku se stejnými základy, jako má Řepa. Přemýšlely, jaké role by postavy dostaly, kdyby se proměnily ve zvířata. Zvažovaly velikosti a sílu. Také se snažily přijít na pomocné prostředky při vytahování řepy.

Pozornost

*„Pozornost je psychický stav, který se projevuje soustředěností a zaměřeností vědomí.“*⁶⁰ *„Přelétavost dětské pozornosti je v raných vývojových fázích nezbytnou podmínkou častějšího a bohatšího příjmu informací.“*⁶¹ Proto je potřeba mít neustále pestrou nabídku aktivit, které děti zaujmou, u kterých si svoji pozornost budou procvičovat a budou motivovány k dlouhodobějším výkonům. Prostředkem k jejímu posilování i větší záměrnosti jsou konstruktivní hry, jednoduché povinnosti, vyprávění a vymýšlení vlastních pohádek. Děti oblíbené je i sledování televize, které podporuje dlouhodobější a záměrnější pozornost. Když rodiče vyberou správný program, kvalitní pohádku, je dobré, když si pak s dětmi o ději povídají. Ptají se dětí na jejich názor, nechávají je malovat oblíbené situace. Učí je to nejen všímavosti, ale také formulovat své myšlenky, cvičit paměť, představivost a emotivitu.

*„Aby totiž něco vzbudilo dětskou pozornost, musí to být nejen nové a neočekávané, ale také rozptylující a citové. A v dimenzích dětské literatury tyto požadavky splňují pohádky.“*⁶²

⁵⁹ ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1990. 185 s. ISBN 80-00-00060-1. s. 8

⁶⁰ <http://referaty-seminarky.cz/pamet-a-pozornost/>

⁶¹ ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*. Tišnov: SURSUM, 1997. 156 s. ISBN 80-85799-03-0. s. 56

⁶² ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1990. 185 s. ISBN 80-00-00060-1. s. 12

Paměť

„Paměť je schopnost uchovat a používat informace. Jde o proces vštěpování (kódování), uchovávání (retence) a vybavování (reprodukce) zkušenosti. Paměť se dělí jednak podle délky doby uchování zapamatovaného na senzorickou, krátkodobou a dlouhodobou; dále podle formy ukládání informací na vizuální, akustickou, sémantickou (ukládání významu informace).”⁶³ Každý z nás má dominantní jiný druh paměti a zvláště u dětí je potřeba jejich paměť stále procvičovat a rozvíjet, např. písničkami, básničkami, hrami, pracovními a výtvarnými činnostmi atd. „Subjektivní prožitky a touhy dětí předškolního věku zasahují také do vštěpování a vybavování, takže paměť je dosud nespolehlivá.”⁶⁴ Proto musíme pečlivě volit postupy, kterými jejich paměť rozvíjíme, abychom právě jejich sny a prožitky dostatečně podporovali.

I pohádky jsou jednou z možností, která paměť určitě rozvíjí. O pohádkách si s dětmi povídáme, vysvětlujeme si děj, nová slova a snažíme se, aby si z pohádky co nejvíce odnesly. Některé pohádky kladou zřetelný důraz na rozvíjení a osvojování paměťových funkcí⁶⁵, např. O veliké řepě, O dvanácti měsíčkách.

Emotivita

„Emoce (z lat. e-motio, pohnutí) jsou psychologické procesy zahrnující subjektivní zážitky libosti a nelibosti, provázené fyziologickými změnami (změna srdečního tepu, změna rychlosti dýchání), motorickými projevy (mimika, gestikulace), změnami pohotovosti a zaměřenosti. Hodnotí skutečnosti, události, situace a výsledky činností podle subjektivního stavu a vztahu k hodnocenému.”⁶⁶ Zejména u dětí můžeme pozorovat, jak se jejich emoce střídají a jakou mají dobu trvání. U jediné činnosti se jich může vystřídat hned několik, jak rychle přijdou, tak také odejdou. Když jsou děti zaujaty něčím novým, mohou se měnit i jejich city.

⁶³ WIKIPEDIE. *Paměť* [online]. Poslední revize 18.3. 2012 [cit. 20. prosince 2011]. Dostupný z WWW: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Pam%C4%9B%C5%A5_\(psychologie\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Pam%C4%9B%C5%A5_(psychologie))

⁶⁴ ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*. Tišnov: SURSUM, 1997. 156 s. ISBN 80-85799-03-0. s. 56

⁶⁵ ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1990. 185 s. ISBN 80-00-00060-1. s.168.

⁶⁶ WIKIPEDIE. *Emoce* [online]. Poslední revize 18.3. 2012 [cit. 20. prosince 2011]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Emoce>

Také pohádky mohou dětem posloužit v rozvoji citového prožívání, mohou vnášet jistý řád do emocionálních bouří, afektivních sil napětí a uvolnění, slasti a úzkosti.⁶⁷

Při vyprávění pohádky O veliké řepě se dětem emoce mnohokrát změnily. Pozorovala jsem pár dětí, jak reagují na nové situace v pohádce, jak se vyptávají, co se stane, komu chtěly pomoci a jak by rády pohádku v některých situacích změnily.

2.5. VYPRÁVĚNÍ POHÁDEK

*„Pohádka je především útvar uměleckého slova a byla složená k vyprávění, k tomu, aby obraznost slova vyvolávala skryté obrazy imaginace, drímající v dětské psychice, v mysli posluchače. Pak vzniká ničím nekalený komunikační kontakt dospělého s dětmi. Ani film, televizní inscenace nebo divadelní představení klasických pohádek v sobě neobsahují ony zcela základní psychologické vazby, které vznikají vyprávěním a nasloucháním.”*⁶⁸

*„Ukazuje se, že oblíbenost pohádek u dětí nespočívá jen v tom, že jsou svou formou blízké jejich mentalitě, ale spolupůsobí zde zvláště celková atmosféra, kontakt, prožívání emocí i intonace, tedy vše, co přirozeně patří k širšímu zážitku z pohádky.”*⁶⁹ Pohádky tedy zprostředkovávají dětem žádoucí kontakt se světem, nabízejí vzory, jsou zdrojem optimizmu i důvěry v člověka a činitelem formování pozitivního vztahu k morálním hodnotám. Teprve v pozdějším věku mohou literární díla poodhalovat i nejednoznačnost hodnot a rozporuplné hrdiny. Vedou tak člověka k přemýšlení nad jeho vlastními postoji.⁷⁰

⁶⁷ Podle ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1990. 185 s. ISBN 80-00-00060-1.

⁶⁸ ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1990. 185 s. ISBN 80-00-00060-1. s. 6.

⁶⁹ ČAČKA, O. a kolektiv. *Psychologie imaginativní výchovy a vzdělávání s příklady aplikace*. Brno: Doplněk, 1999. 366 s. ISBN 80-7239-034-1. s. 69.

⁷⁰ Podle ČAČKA, O. a kolektiv. *Psychologie imaginativní výchovy a vzdělávání s příklady aplikace*. Brno: Doplněk, 1999. 366 s. ISBN 80-7239-034-1.

Když jsem se ptala některých dětí, proč danou situaci řešily tak, jak jsem u nich viděla, tak mi převyprávěly pasáž z pohádky. Např. při hraní scénky, kdy dítě mělo odejít s cizí osobou, napadlo jednoho chlapce, že se to nesmí, protože je tato situace podobná Červené karkulce. Sama jsem byla překvapena, ale viděla jsem, že pohádka může opravdu poskytnout vzor chování.

Během mé praxe jsem si také vyzkoušela, co všechno si děti z pohádek pamatují. Navštívili jsme divadlo, pustila jsem dětem pohádku v televizi a další den jsem jim pohádku vyprávěla. Jednalo se o jim zcela neznámé pohádkové příběhy. Po týdnu jsem se dětí ptala, co si pamatují z které pohádky. Z divadelní a filmové pohádky je nejvíce zaujaly kostýmy, prostředí barvitost a legrace děje, ale u vyprávěného příběhu mi dokázaly barvitě popsat příběh, přidávaly k němu i část své představivosti.

„K tomu, aby pohádka mohla v plné kráse předvést své schopnosti, symbolické významy, je lépe ji vyprávět než číst. Když ji čteme, měli bychom ji předčítat s citovým zaujetím pro příběh a pro dítě, s citem pro to, co pro ně pohádka může znamenat. Vyprávět je lepší než číst, protože nám to dovoluje větší pružnost.

Držet se otrocky doslovného znění okrádá pohádku o značnou část její hodnoty. Má-li mít vyprávění pohádky opravdový účinek na dítě, musí být mezilidskou událostí, ovlivněnou zúčastněnými stranami.”⁷¹

Umění vyprávět pohádky vždy bylo a je schopností, která je důležitá při výchově a vzdělávání dětí. Tuto dovednost by měla mít jistě každá učitelka, která pracuje s dětmi předškolního věku a v jisté míře také rodiče, kteří se svými dětmi tráví při vyprávění, dívání se nebo čtení pohádek čas.⁷² S dětmi se totiž pohádky musí prožívat. Lépe řečeno, spoluprožívat.

Učitelka v mateřské škole může pohádku vyprávět i podle nálady ve třídě, podle jejího složení. Pro děvčátka vylíčí krásné šaty princezny, pro chlapce bude obhajovat statné hrdinství chrabrého prince. Dítě předškolního věku je závislé na vyprávění

⁷¹ BETTELHEIM, B. *Za tajemstvím pohádek : proč a jak je číst v dnešní době*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000. 335 s. ISBN 80-7106-290-1. s. 148, 149.

⁷² Podle STREIT, J. *Proč děti potřebují pohádky*. 1. vyd. Praha: Baltazar, 1992. 79 s. ISBN 80-900307-4-2.

pohádek. Když je budeme správně vyprávět, budeme je později také správně číst.⁷³ A z toho si dítě odnese mnohem více, než když ho posadíme před televizní obrazovku.

Místo opakovaného čtení pohádek lze dětem nabídnout i aktivita, zkoušení a zkoumání situací, jejich variace a neposlední řadě i reflexe těchto činností, ve kterých nacházíme vlastní poznání sebe a svých zkušeností.⁷⁴

„Děti potřebují pohádky, aby věřily tomu, že dobro zvítězí, musí důvěřovat budoucnosti, aby vstoupily do života.“⁷⁵

⁷³ Podle STREIT, J. *Proč děti potřebují pohádky*. 1. vyd. Praha: Baltazar, 1992. 79 s. ISBN 80-900307-4-2.

⁷⁴ Podle Tvořivá dramatika 1 str. 32

⁷⁵ ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1990. 185 s. ISBN 80-00-00060-1.

PRAKTICKÁ ČÁST

3. O VELIKÉ ŘEPĚ

(Tematická výuka)

Místo: mateřská škola

Časový rozsah: 1 týden

Počet dětí: 10 - 25

Věk: 3 – 6 let

Etapy práce:

1. zmapování si prostoru ve třídě a věku dětí
2. vlastní příprava aktivit
3. zajištění a příprava pomůcek
4. realizace projektu.

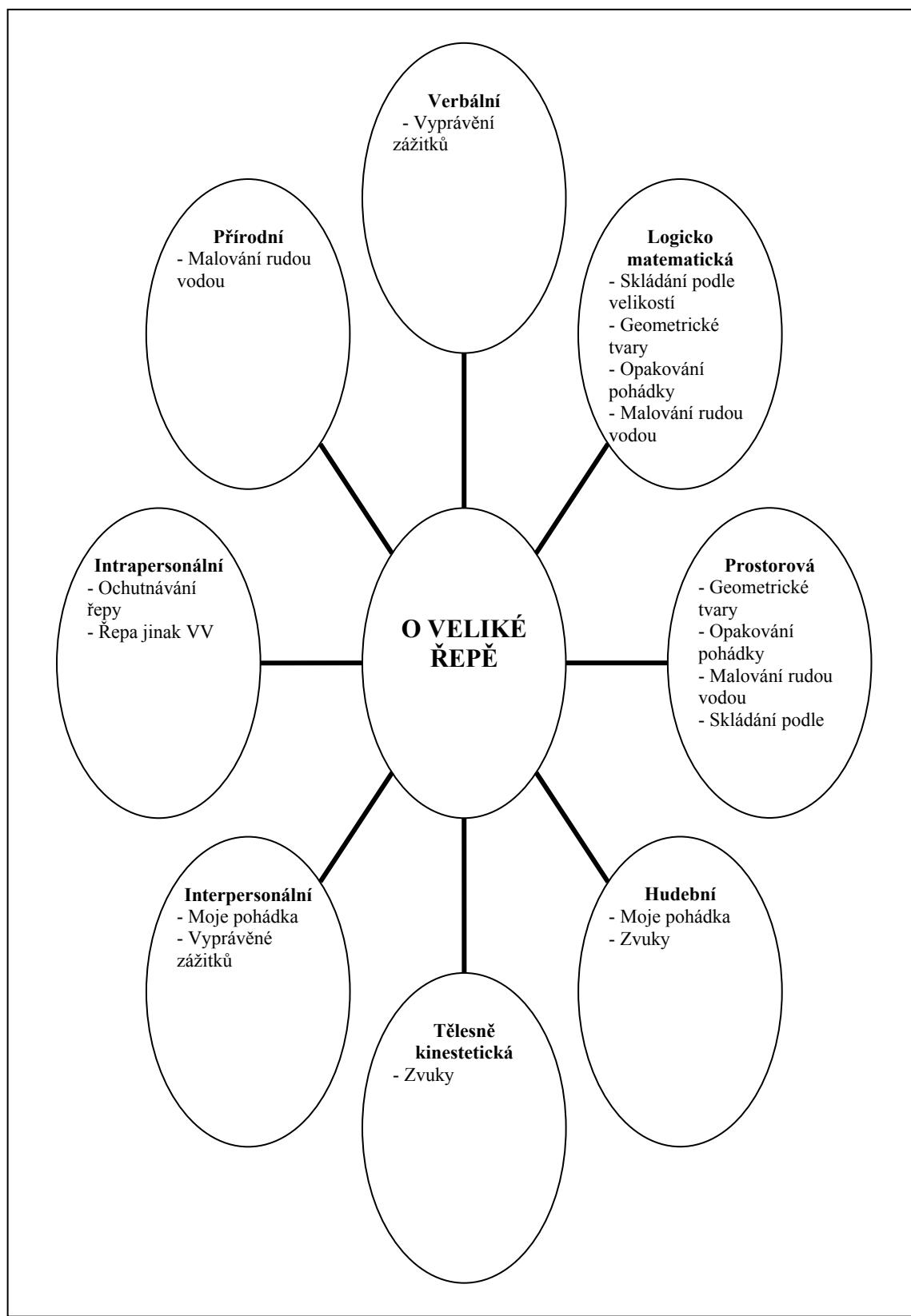
Zvolená metoda:

1. přímá práce s dětmi
2. přímé pozorování
3. analýza informací od rodičů.

Cíl projektu – rozvoj kooperace, tvořivosti, fantazie, myšlení, emotivity, pozornosti, komunikace a mluvní výchovy.

ŘÍZENÉ ČINNOSTI	ČÁSTEČNĚ ŘÍZENÉ ČINNOSTI
Čím je řepa zdravá	Geometrické tvary
Dramatizace pohádky	Moje pohádka
Moje řepa	Ochutnávání řepy
Veršovaná pohádka	Skládání podle velikostí
Zpíváme si	Řepa jinak VV
Papírové divadlo	Zvuky
O veliké řepě – text pohádky	Malování rudou vodou
Protahování s řepou	Opakování pohádky
	Zelenina v zemi
	Vyprávění zážitků

ČÁSTEČNĚ ŘÍZENÉ ČINNOSTI – ROZVOJ INTELIGENCÍ

Klíčové kompetence

Kompetence k učení:

- dítě soustředěně pozoruje, zkoumá, objevuje, všímá si souvislostí, experimentuje a užívá při tom jednoduchých pojmů, znaků a symbolů.

Kompetence sociální a personální:

- ve skupině se dítě dokáže prosadit, ale i podřídí, při společných činnostech se domlouvá a spolupracuje.

Dílčí vzdělávací cíle

Dítě a ten druhý:

- rozvoj kooperativních dovedností
- posilování prosociálního chování ve vztahu k druhým lidem.

Dítě a jeho psychika (Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace):

- rozvoj tvořivosti (tvořivého myšlení, řešení problémů, tvořivého sebevyjádření)
- dítě si osvojuje základní poznatky o znakových systémech
- vytváření základů pro práci s informacemi.

Očekávané výstupy:

Dítě a ten druhý:

- spolupracovat s ostatními
- respektovat potřeby jiného dítěte
- vnímat, co si druhý přeje či potřebuje.

Dítě a jeho psychika (Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace):

- poznat a pojmenovat většinu toho, čím je dítě obklopeno
- řešit problémy, úkoly a situace, myslet kreativně, předkládat nápady
- vyjadřovat svou představivost a fantazii v tvořivých činnostech.

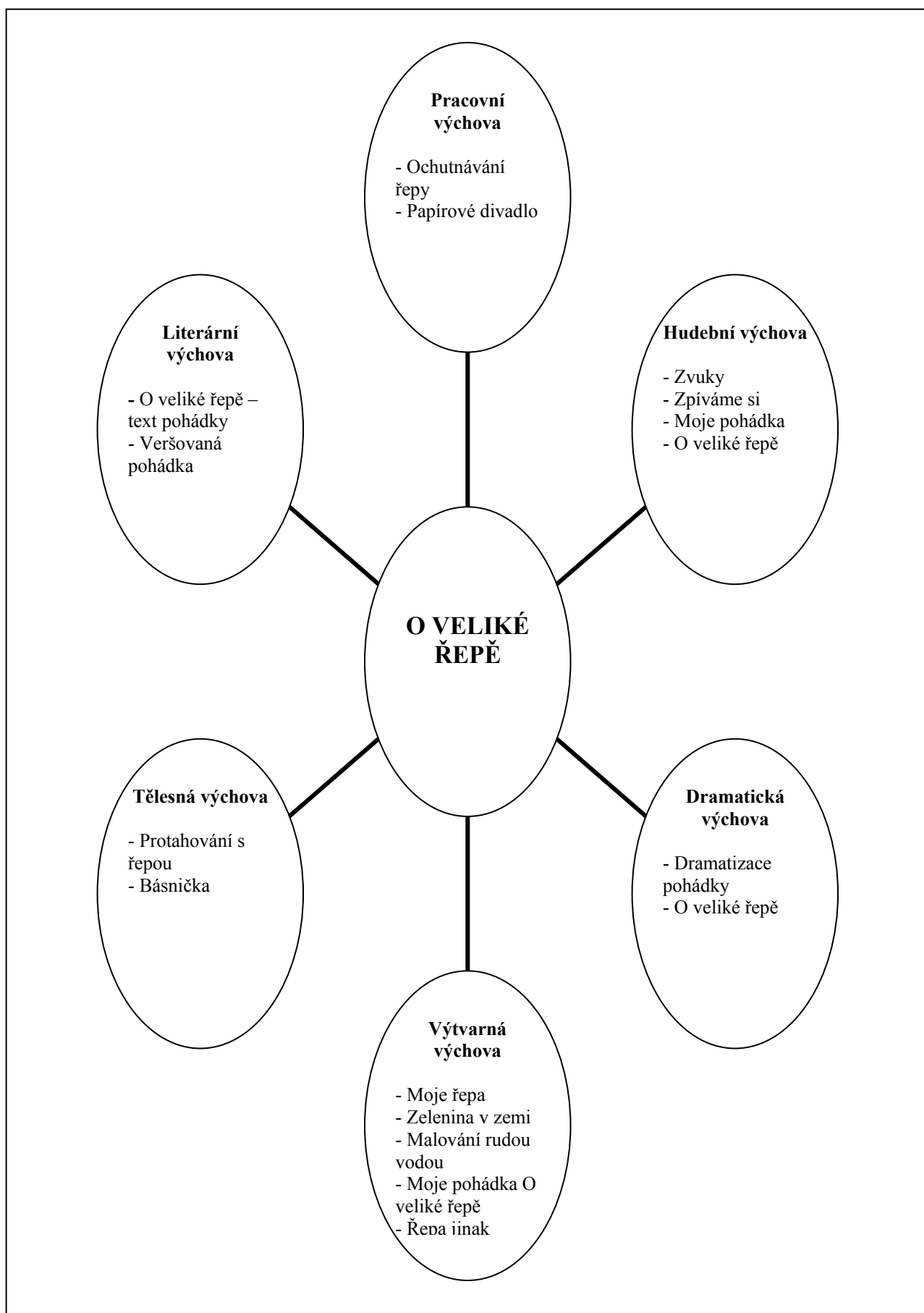
Rizika:

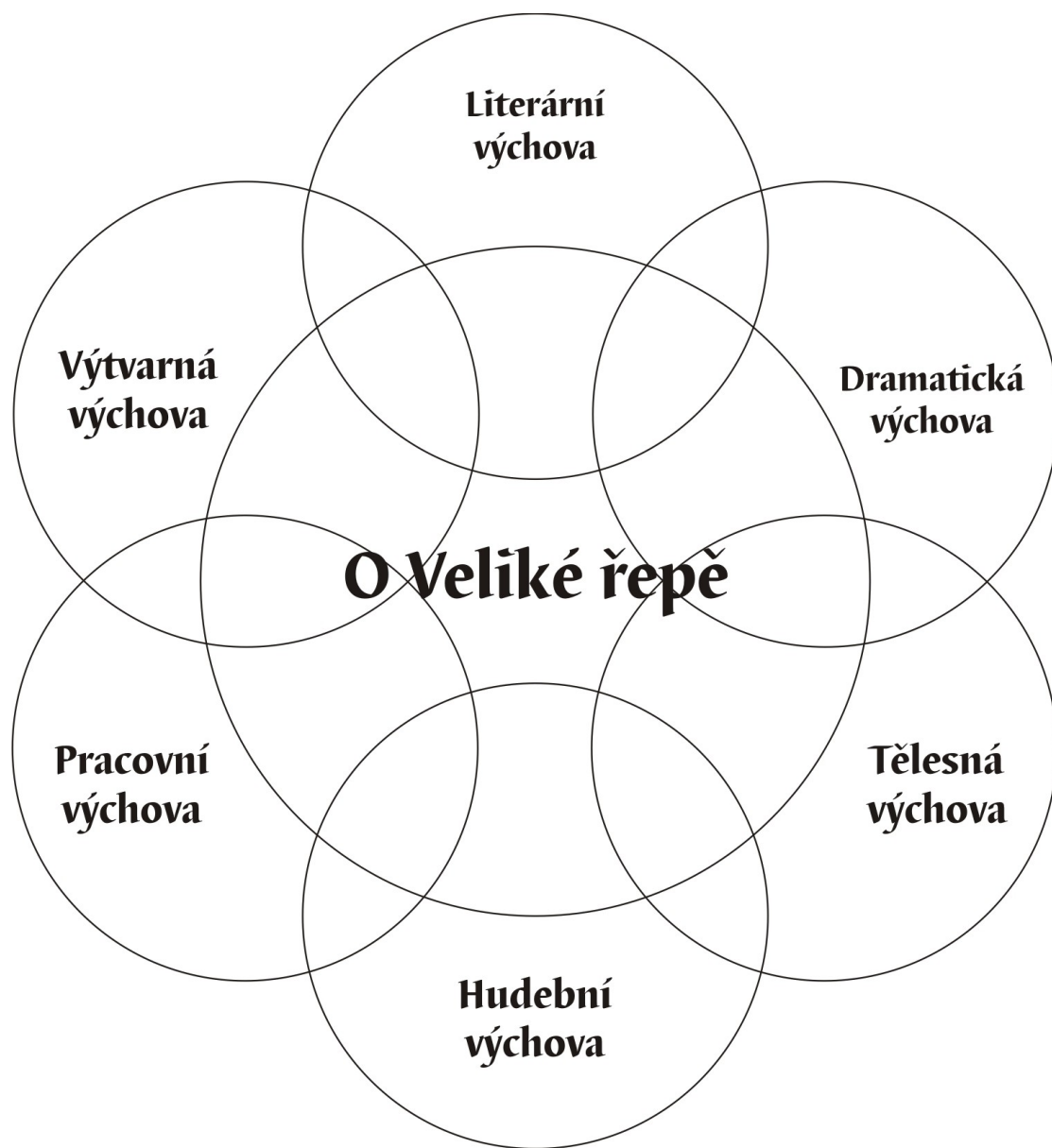
Dítě a ten druhý:

- nedostatek empatie
- autoritativní a direktivní vedení
- nedostatek pozitivních příkladů a vzorů prosociálního chování.

Dítě a jeho psychika (Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace):

- zahlcování podněty a informacemi bez rozvíjení schopnosti s nimi samostatně pracovat
- nedostatek příležitostí k poznávacím činnostem založeným na vlastní zkušenosti.

ČINNOSTI K POHÁDCE O VELIKÉ ŘEPĚ

O veliké řepě – text pohádky

Typ intelligence: verbální, interpersonální, tělesně-kinestetická, přírodní.

Pomůcky: text pohádky.

Organizace: děti se posadí společně s učitelkou do kroužku a učitelka vypráví pohádku, děti během mohou během vyprávění dramatizovat některé prvky děje.

Moje řepa

Typ intelligence: přírodní, verbální, prostorová.

Pomůcky: tvrdý papír, tužka, tempery, štětec, voda, červený krepový papír, lepidlo, špejle s vatou, nůžky.

Organizace: děti si vyrobí vlastní tvar řepy, popř. obkreslí šablonu (jen pro děti mladšího věku), vystříhnou si ji, spodní část řepy potřou červenou temperou, vrchní část světle zelenou, nechají si řepu uschnout, červenou část poté polepí namačkanými kousky krepového papíru, horní část pokreslí tmavě zelenou temperou za pomoci špejle s vatou tak, aby vznikly rýhy.

Pracovní list – Opakování pohádky

Typ intelligence: logicko-matematická, prostorová.

Pomůcky: pracovní list, pastelky.

Organizace: děti si vybarví obrázky a spojí postavičky tak, jak jdou za sebou v pohádce.

Pracovní list – Geometrické tvary

Typ intelligence: prostorová, logicko-matematická.

Pomůcky: pracovní list, pastelky.

Organizace: děti vybarvují obrázky a spojují stejné či podobné geometrické tvary.

Čím je řepa zdravá

Typ intelligence: přírodní, verbální, interpersonální.

Pomůcky: žádné.

Organizace: povídáme si s dětmi, čím je pro nás nejen řepa, ale obecně zelenina přínosem. Co všechno přispívá k našemu zdraví.

Zelenina v zemi

Typ intelligence: přírodní.

Pomůcky: výtvarné potřeby.

Organizace: děti přemýšlí, jaká zelenina roste v zemi a tu mají za úkol namalovat.

Pracovní list – Skládání podle velikostí

Typ intelligence: logicko-matematická, prostorová.

Pomůcky: pracovní list, pastelky, lepidlo, nůžky.

Organizace: děti si vybarví obrázky, vystříhnou kartičky, zamíchají si je a lepí je podle posloupnosti.

Ochutnávání řepy

Typ intelligence: intrapersonální, přírodní, verbální.

Pomůcky: šátek, misky, ovoce a zelenina.

Organizace: Dítě si zaváže oči šátkem. Před sebou má misky a v nich různé potraviny. Kamarád mu po lžičkách dává do úst ochutnat a dítě se šátkem hádá, co má právě v ústech.

Dramatizace pohádky

Typ intelligence: přírodní, tělesně-kinestetická, verbální, interpersonální, intrapersonální, prostorová.

Pomůcky: žádné, popř. masky zvířátek.

Organizace: (pokud děti chtějí, mohou si vyrobit masku daného zvířátka), děti si rozdělí role, někdo bude postava z pohádky a jiný si vymyslí vlastní postavu, nejlépe zvířátko.

Před dramatizací si ale musíme uvědomit, jak je kdo veliký a kdo bude za kým následovat. Děti se snaží nejprve samy seskládat, poté např. s pomocí učitelky.

Učitelka může vyprávět pohádku s novými postavami a děti ji dramatizují.

Obměna hry: děti zkusí aplikovat pohádku na svojí rodinu, kdo by šel po kom, kdo je jak silný nebo veliký.

Zvuky

Typ inteligence: hudební, tělesně-kinestetická.

Pomůcky: Orfeovy nástroje.

Organizace: děti se pomocí vlastního těla nebo nástroje snaží vymyslet zvuky, které by mohly při pohádce zaznít.

Zpíváme si

Typ inteligence: hudební, tělesně-kinestetická, verbální.

Pomůcky: žádné.

Organizace: děti si společně s učitelkou zhudební básničku O veliké řepě a při tom si u ní.

Protahování s řepou

Typ inteligence: interpersonální, tělesně-kinestetická, prostorová.

Pomůcky: žádné.

Organizace: děti se samy rozdělí do rolí, poté se za sebe staví, jako v pohádce a všichni společně se v řadě snaží o stejný pohyb, tj. tahání řepy – náklony dopředu a dozadu.

Pomocí cviků znázorňují i další pohyby v pohádce.

Malování rudou vodou

Typ inteligence: prostorová, logicko-matematická, přírodní.

Pomůcky: nálev z červené řepy, štětce, bílá látka.

Organizace: po sněžení řepy si děti nechají v misce její nálev a malují s ním na bílou látku, sledují, jak se barva vstřebává.

Papírové divadlo

Typ intelligence: logicko-matematická, interpersonální, verbální.

Pomůcky: výtvarné potřeby.

Organizace: děti společně s učitelkou tvoří papírové loutky k pohádce.

Moje pohádka O veliké řepě

Typ intelligence: intrapersonální, hudební.

Pomůcky: papír, pastelky, fixy.

Organizace: děti si malují děj pohádky, v podtextu zní hudba.

Řepa jinak – výtvarné zpracování

Typ intelligence: intrapersonální, logicko-matematická.

Pomůcky: papír, výtvarné potřeby.

Organizace: děti si nakreslí vlastní verzi pohádky, podle předešlé aktivity, kde dramatizovaly pohádku s jinými postavami.

Veršovaná pohádka

Typ intelligence: verbální, tělesně-kinestetická, interpersonální, prostorová.

Pomůcky: žádné.

Organizace: při cvičení se děti učí text veršované pohádky.

Vyprávění zážitků

Typ intelligence: verbální, interpersonální.

Pomůcky: žádné.

Organizace: děti na konci dne sdělují své zážitky učitelce a rodičům, co se jim během dne líbilo a co méně.

HODNOCENÍ VÝSTUPŮ

Dítě a ten druhý:

- *spolupracovat s ostatními*: ve třídě spolupráce fungovala většinou jen v malých skupinkách, ale např. při aktivitě, kdy si měly děti rozdělit role z pohádky a společně tahat řepu, se všichni domluvili a šli za stejným cílem. U výtvarných aktivit byla spolupráce těžší, každý si chtěl udělat svůj výrobek a na ostatní nebral ohled.
- *respektovat potřeby jiného dítěte, vnímat, co si druhý přeje či potřebuje*: respektování dětí a s tím i související vnímání, co druhý potřebuje, bylo ve třídě zřídka. Děti si hrávaly individuálně, společně se honily po třídě a tím pádem ničily druhým dětem jejich hry a výtvary. Při výrobě papírového divadla děti respektovaly navzájem ohraničené prostory k malování, půjčovaly si pastelky a ptaly se, jestli ještě někdo něco nepotřebuje. Všimla jsem si, že pár dětí, kterým malování opravdu šlo, trochu vadilo, když ostatní jen čáraly a používaly málo barev. Vyptáváním „Chceš ještě nějakou barvu?“ „Chceš tam ještě něco namalovat?“ chtěly dosáhnout hezčího, ale také společného cíle.

Dítě a jeho psychika (Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace):

- *poznat a pojmenovat většinu toho, čím je dítě obklopeno*: Během všech aktivit jsme pojmenovávali věci na sobě a okolo sebe, učili jsme se pojmenovat části těla, při výtvarných aktivitách pomůcky. Pro děti bylo novinkou slovo paleta, tak jsme si ho několikrát opakovali. Asi po třech dnech si ho většina zapamatovala, i jeho význam.
- *řešit problémy, úkoly a situace, myslet kreativně, předkládat nápady*: tento výstup byl proveden z poloviny, 4leté děti se snažily myslet kreativně, hlavně při dramatických a výtvarných aktivitách. Menším dětem to dělalo stále problémy, neustále očekávaly, že jim všechno předložíme.
- *vyjadřovat svou představivost a fantazii v tvořivých činnostech*: u dětí je představivost bohatá, tak se jí dalo při dramatických hrách využít. Problém

byl spíš s ostychem dětí, snažila jsem se je přimět k přemýšlení, ale tak, abych jim nedala konkrétní příklad. Vždy se mi to ale taky nepovedlo, protože to děti jen z náznaků nechápaly.

3.1. REALIZACE PROJEKTU

Týdenní projekt O veliké řepě jsem realizovala v měsíci únoru v mateřské škole Beruška v Brně – Žabovřeskách. Z celkového počtu 25 dětí ve třídě se jich průměrně účastnilo každý den 15. Třída byla heterogenní, skládala se z dětí ve věku od 3 do 6 let.

Všechny rodiče jsem požádala o vyplnění předem připravené tabulky, do které měli zaznamenat reakce svých dětí na proběhlý den, v němž byly realizovány aktivity pohádky O veliké řepě. Rodiče byli vstřícní a všichni se spoluprací souhlasili.

3.2. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Pro své výzkumné šetření jsem zvolila následující metody:

1. přímou práci s dětmi
2. přímé pozorování
3. analýzu informací od rodičů (písemně zaznamenané reakce dětí na aktivity proběhlé v daném dni).

Cílem výzkumného šetření byl záznam rozvoje kooperace, tvořivosti, fantazie, myšlení, emotivity, pozornosti, komunikace a mluvní výchovy.

3.3. REFLEXE TÝDENNÍHO PROJEKTU O VELIKÉ ŘEPĚ

O veliké řepě

Některé děti byly během vyprávění pohádky v divočejší náladě, ale ostatní děti děj zaujal natolik, že se samy okřikovaly a chtěly mít na pohádku klid. Při vyprávění se u dětí rozvíjela ve větší míře verbální inteligence. Usuzuji to z toho, že mě děti mnohdy doplňovaly a vymýšlely citoslovce k určitým pasážím děje.

Moje řepa

Pro menší děti byla výroba řepy náročná, proto bych příště zvolila jednodušší postup. Děti si ale zkusily práci s různými výtvarnými a pracovními nástroji a rozvíjely tak motoriku.

Pracovní list – Opakování pohádky, Geometrické tvary, Skládání podle velikostí

Náročnost pracovních listů byla různá, některé děti zvládly všechny úkoly, jiné jen některé. I když mi dokázaly pohádku převyprávět, tak posloupnost postav na obrázku nechápaly. Velmi mě překvapilo, že děti dokreslovaly ještě jednu postavu, která na papírech nebyla, a to vnoučka, kterého jsme měli v naší verzi pohádky.

Čím je řepa zdravá

U této aktivity se děti hodně rozpovídaly a samy kladly otázky, kde co roste a co je pro nás opravdu zdravé. Nechala jsem dětem velký prostor, aby mohly přemýšlet a našly co nejvíce nápadů a souvislostí.

Zelenina v zemi

Tato činnost byla spíše pro starší děti. Menší sice přišly na to, co roste ze země, ale nedokázaly to namalovat.

Ochutnávání řepy

Při plánování jsem tuto aktivitu zahrnula do částečně řízených činností. Během realizace jsem ale zjistila, že to tak zcela nejde. Děti zadání sice pochopily, ale aby

ochutnávání dostalo větší spád a děti si z něj odnesly větší zážitek, bylo potřeba, abych u něj asistovala.

Dramatizace pohádky

Do dramatizace se děti velmi vžily, byla jsem ráda, že se u dělení rolí nehádaly. Hodně jsme se nasmáli, když si děti vymýšlely další zvířátka, která mohla tahat řepu. Byli mezi nimi slon, žirafa, had či pavouk.

Zvuky

Na zvuky jsme měli bohužel málo času, i když já osobně jsem byla ráda. Děti s nástroji dříve moc nepracovaly, tudíž si chtěly vše vyzkoušet. Tuto činnost bych příště zařadila do menších skupinek. A spíše bych ji také přesunula do zcela řízených činností, nejspíš záleží na složení třídy.

Zpíváme si

Nejprve jsme zkoušeli veršovanou pohádku zhudebnit na melodie známých písniček, pak si ji zkoušely děti samy notovat podle sebe. Byla to taková volnější zábava, zpíval, kdo chtěl. Po zpívání jsme si ještě povídali, že takhle se mohou tvořit písničky, někdo zhudební básnický text.

Protahování s řepou

Cvičení patřilo u dětí mezi nejoblíbenější aktivity, takže jsme protahování s řepou dali hodně času. Já jsem sledovala, jestli děti dělají cviky správně, aby si u nich neublížily.

Malování rudou vodou

Děti si malování rudou vodou užily svým způsobem. Nejprve se snažily dělat určité obrazce, později tvořily jen kaňky a cákaly vodou, jak chtěly. Hodně se u toho ale nasmály.

Papírové divadlo

Práce na papírovém divadle byla hektická. Každý se chtěl nějak zapojit. Snažila jsem se v dětech vzbudit smysl pro spolupráci a laskavost. Výtvarně nadanější děti pomáhaly slabším a po výrobě si s loutkami mnohokrát hrály.

Moje pohádka O veliké řepě

Když jsem řekla dětem, že budeme malovat naši pohádku, začali všichni povídat, co budou kreslit, jaké potřebují pastelky atd. Když jsem pustila pomalou hudbu, začaly děti postupně utichat a samy od sebe se věnovaly jen svému obrázku a já čerpala energii z klidného prostředí ve třídě.

Řepa jinak – výtvarné zpracování

Malování bylo ve třídě oblíbenou činností, takže když jsem navrhla další téma obrázku, většina dětí se do práce vrhla hned. Některé děti jen chtěly splnit úkol, takže obrázek neměl takové kvality, jak mohl. Pečlivější děti si daly záležet a dvě holčičky na obrázku pracovaly dokonce dva dny.

Básnička

Protože jsme měli na dlouhý text básničky pouze týden, tak se ji děti zcela z paměti nenaučily. Pomáhalo jim ovšem cvičení, které od prvního dne zůstalo po celou dobu stejné.

Vyprávění zážitků

Díky odevzdaným dotazníkům vím, že se vyprávění zážitků zdařilo a dětem se týden s pohádkou líbil.

ZÁZNAM REFLEXE DĚTÍ RODIČI

Příloha č. Připravenou záznamovou tabulku (příloha č. 8 a 9) jsem rozdala na začátku týdne 20 rodičům, za týden se mi jich vrátilo 16. Podle pedagožek v mateřské škole je počet odevzdaných záznamů velkým úspěchem. Po analýze odpovědí jsem dospěla k následujícím závěrům.

Nejvíce zaujaly tyto aktivity:

- samotný text pohádky, protože tuto verzi děti neznaly
- hraní rolí v pohádce, děti si pamatovaly svoji roli a roli blízkého kamaráda
- výroba řepy
- tělesné aktivity při vytahování řepy
- ochutnávání ovoce a zeleniny, pro děti bylo nové, že mají zavřené oči a musí během toho plnit nějaký úkol
- výroba papírového divadla, ta zaujala hlavně děti, které mají oblibu ve výtvarných aktivitách a následná práce s loutkou.

Překvapilo mě, že děti nezaujala veršovaná podoba pohádky, kterou jsem jim též předložila. Při tom ze své praxe mohu říci, že děti v tomto věku si verše velmi rychle zapamatují a jsou schopny je opakovat.

ZÁVĚR

Pohádka je v práci učitele mateřské školy nezastupitelná. V bakalářské práci se potvrdilo, že pohádka má i dnes své posluchače a příznivce, neboť pomáhá dítěti utvářet hodnotový žebříček, učí děti definovat dobro a zlo, pomocí pohádky se učí jak přistupovat k řešení problémů. Pohádky mají i terapeutický účinek, dokáží vnést řád do života dítěte, optimistické vidění světa, dítě uvěří, že dobro zvítězí a zlo bude potrestáno. Pro předškolní věk je toto velmi důležité.

Teoretická část se zabývá vlivem pohádky na dítě předškolního věku, vývojem pohádky, jejími funkcemi, druhy pohádek, interpretací pohádky v divadelním, rozhlasovém a televizním vysílání.

Za jádro své práce považuji část praktickou, v níž realizuji projekt O veliké řepě. Za literární předlohu jsem zvolila moderní pohádku Petra Šulce, neboť odpovídá současné době a současnému dítěti. Toto pojetí jsem tedy zvolila záměrně. Práce dále obsahuje výzkumné šetření, jehož cílem bylo zjistit, zda pohádky v této době ovlivňují dnešní dítě.

Věřím, že moje bakalářská práce bude přínosem pro všechny pedagogy, kteří chtějí svoji práci v MŠ obohatit o aktivizující metody a metody dramatické výchovy.

SHRNUTÍ

Bakalářská práce se zabývá využitím pohádek v předškolním věku dítěte.

Teoretická část je rozdělena do dvou kapitol. V první kapitole se zabývám vývojem pohádky, jejími funkcemi, druhy pohádek, interpretací pohádky v divadelním, rozhlasovém a televizním vysílání. Druhá kapitola se zabývá dítětem předškolního věku a jeho vztahem k pohádce.

Praktická část obsahuje návrh a realizaci týdenního projektu O veliké řepě. Za literární předlohu jsem zvolila moderní pohádku Petra Šulce, neboť odpovídá současné době a současnému dítěti. Toto pojetí jsem tedy zvolila záměrně. Bakalářská práce dále obsahuje výzkumné šetření, jehož cílem bylo zjistit, zda pohádky i v této době ovlivňují dnešní dítě.

SUMMARY

Bachelor thesis deals with the influence of fairy tales on children.

The theoretical part is divided into two chapters. The first chapter deals with the evolution of fairy tales, its functions, the types of stories, fairy tale interpretations in the theater, radio and television broadcasting. The second chapter deals with the preschool child and its relationship to the fairy tale.

The practical part includes the proposal and implementation of the week project About great beet. For the literary original I chose a modern fairy tale Petr Sulc, as corresponds to the current time and current child. This concept therefore I chose deliberately. Bachelor thesis also contains the research, whose aim was to determine whether the stories in this time affecting today's children.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BACUS, A. *Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let*. Praha : Portál, 2004. 174 s. ISBN 80-7178-862-7.

BARTOŠ, F. *O veliké řepě*. Praha : Albatros, 1979, 10 s.

ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*. Tišnov : SURSUM, 1997. 156 s. ISBN 80-85799-03-0.

ČAČKA, O. a kol. *Psychologie imaginativní výchovy a vzdělávání s příklady aplikace*. Brno : Doplněk, 1999. 368 s. ISBN 80-7239-034-1.

ČÁP, J; MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha : Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X.

ČERNÍK, M. *O veliké řepě*. Praha : SiD a NERo, 1997. ISBN 80-85886-24-3.

ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1990. 185 s. ISBN 80-00-00060-1.

HRUBÍN, F. *Špalíček veršů a pohádek*. Praha : Albatros, 1983. 360 s.

CHALOUPKA, O; VORÁČEK, J. *Kontury české literatury pro děti a mládež*. Praha : Albatros, 1984. 539 s.

KLIMTOVÁ, V. *O veliké řepě*. České Budějovice : EXIT A TOK. ISBN 80-901006-6-X.

KŘIVÁNEK, V; KUPCOVÁ, H. *Malý slovník literárních pojmů a autorů*. Praha : Scientia, 1994. 88 s. ISBN 80-85827-15-8.

RICHTER, L. *Pohádka a divadlo*. Vyd. 1. Praha : Dobré divadlo dětem, 2004. 94 s. ISBN 80-902975-2-8.

SIEGLOVÁ, N. *Nástin dějin literatury pro mládež a četby mládeže druhé poloviny 19. století*. Brno : Rektorát MU Brno, 1991. 89 s. ISBN 80-210-0244-1.

SIROVÁTKA, O. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno : Ústav pro etnografii a folkloristiku, 1998. 183 s. ISBN 80-85010-06-2.

STREIT, J. *Proč děti potřebují pohádky*. 1. vyd. Praha : Baltazar, 1992. 79 s. ISBN 80-900307-4-2.

ŠMAHELOVÁ, H. *Návraty a proměny: literární adaptace lidových pohádek*. Praha : Albatros, 1989.

ŠUBRTOVÁ, M. *Přehled literatury pro mládež od počátku do r. 1945*. Brno : CERM Akademické nakladatelství, 1995. 18 s. ISBN 80-85867-48-6.

ŠUBRTOVÁ, M. *Brněnské impulzy v literatuře pro děti*. Vyd. 1. Slavkov u Brna : BM typ, 2007. 67 s. ISBN 978-80-903707-4-6.

ŠULC, P. *Veselá pastelka 2*. Praha : Pierot. 80 s. ISBN 80-86272-73-7.

VÁŘEJKOVÁ, V. *Česká autorská pohádka*. Brno : CERM Akademické nakladatelství, 1998. 16 s. ISBN 80-7204-092-8.

VEBEROVÁ, E. *Soubor textů k literární výchově*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1981. 163 s.

VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ V PRAZE. *RVP PV*. Praha : 2006. 48 s. ISBN 80-87000-00-5

INTERNETOVÉ ZDROJE

JELÍNEK, L. *Pohádka* [online]. Poslední revize 18.3. 2012 [cit. 10.října 2011].

Dostupný z WWW:

<http://www.google.cz/search?q=Nonsensov%C3%A1+poh%C3%A1dka&rls=com.microsoft:cs&ie=UTF-8&oe=UTF-8&startIndex=&startPage=1>

WIKIPEDIE. *Pohádka* [online]. Poslední revize 15.3. 2012 [cit. 10. října 2011].

Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Poh%C3%A1dka>

WIKIPEDIE. *Cena Hanse Christiana Andersena* [online]. Poslední revize 15.3. 2012

[cit. 10. října 2011]. Dostupný z WWW:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Cena_Hanse_Christiana_Andersena

WIKIPEDIE. *Emoce* [online]. Poslední revize 18.3. 2012 [cit. 20. prosince 2011].

Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Emoce>

WIKIPEDIE. *Dětství* [online]. Poslední revize 18.3. 2012 [cit. 12. prosince 2011].

Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%9Btstv%C3%AD>

WIKIPEDIE. *Myšlení* [online]. Poslední revize 18.3. 2012 [cit. 20. prosince 2011].

Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/My%C5%A1len%C3%AD>

WIKIPEDIE. *Paměť* [online]. Poslední revize 18.3. 2012 [cit. 20. prosince 2011].

Dostupný z WWW: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Pam%C4%9B%C5%A5_\(psychologie\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Pam%C4%9B%C5%A5_(psychologie))

WIKIPEDIE. *Představa* [online]. Poslední revize 18.3. 2012 [cit. 20. prosince 2011].

Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99edstava#P.C5.99edstavivost>

WIKIPEDIE. *Televizní vysílání* [online]. Poslední revize 18.3. 2012 [cit. 20. prosince 2011]. Dostupný z WWW:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Televizn%C3%AD_vys%C3%ADl%C3%A1n%C3%AD

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 **Pohádka O veliké řepě od Petra Šulce**

Příloha č. 2 **Veršovaná pohádka O veliké řepě od Františka Hrubína**

Příloha č. 3 **Pracovní list 1**

Příloha č. 4 **Pracovní list 2**

Příloha č. 5 **Pracovní list 3**

Příloha č. 6 **Papírové divadlo**

Příloha č. 7 **Řepa**

Příloha č. 8 **Obrázky dětí**

Příloha č. 9 **Záznamová tabulka č. 1**

Příloha č. 10 **Záznamová tabulka č. 2**

O veliké řepě

V jedné malé chaloupce nedaleko Labe žil dědeček a babička. Na prázdniny k nim přijeli také Otík a Kačenka. Večer, když slunko zapadlo za obzor, si dědeček nacpal svou oblíbenou fajfku tabákem a pozoroval červánky nad řekou. Děti dováděly se zvířátky. S myškou, kocourkem Mikešem a s psíkem Hopíkem. „Babičko,” pravil rozvážně dědeček a přitom zabafal ze své fajfky. „Což kdybychom na poli za chalupou zasadili řepu? Děti by nám pomohly, no a v zimě bychom měli co dát našemu pašíkovi na přilepšenou.” „Tak co, děti, pomohly byste nám?” zeptala se jich babička. „Pomůžeme, pomůžeme!” volali Otík i kačenka a těšili se, co nového na poli zažijí. Sami tam jít nesměli, to by se děda zlobil. A tak není divu, že ráno už nemohli samou netrpělivostí ani dospát. Sotva se sluníčko vyhouplo nad kopec, dědeček s Otíkem a Kačenkou spěchali na pole. Kos v černém fráčku jim poletoval nad hlavou, vlaštovky vesele čířkaly. „Dědečku,” pravila babička, když je vyprovázela, „hleď, abyste se vrátili včas k obědu. A dej na děti pozor,” starala se. Konečně vyrazili. Dědeček měl v ruce semínko, za ním šel Otík s konví na vodu a Kačenka... ta šla poslední a celou cestu jim vesele zpívala. Když přišli na pole, dědeček lopatkou vyhloubil jamku a dal do ní semínko. Ještě motyčkou hlínu kolem nakypřil a důkladně zalil. „Tak, máme hotovo,” mnul si děda spokojeně ruce. Každý večer chodili na pole. Děti pomáhaly, seč mohly. Nosily vodu, aby měla řepa dost vláhy, okopávaly ji a řepa rostla doslova před očima. „To musím napsat mamince,” řekla nadšeně Kačenka. „Určitě nám ale nebude věřit. Otíku, mohl bys jí namalovat obrázek. Znáš už barvy?” „Jsem snad malý kluk?” durdil se Otík. „Každé dítě už ví, že listy jsou zelené a řepa bílá. A co bych měl ještě namalovat, dědečku? Už to mám. Namaluj tebe s konví. A také červený míč s hvězdičkami.” „Ale jdi, popleto,” smál se děda. „Musíme si pospíšit. Babička dnes peče makové buchty.” „Víte co, děti? Kdo bude doma první, vyhraje rohovou buchtu. Připravít, pozor, teď!” „Buchtou vyhrála Kačenka, ale z toho si nic nedělej, Otíku, každý pekáč má čtyři rohy, tedy i čtyři rohové buchty,” smála se babička. Jednou ráno vzal dědeček babičku kolem ramen a povídá: „Babičko, pojd’ se podívat, jak nám roste řepa. Děti mají ještě půlnoc a než se probudí, jsme zpátky.” Narazil si na hlavu čepici, nacpal fajfku tabákem a vesele zabafal. Babička se ustrojila a šla. Byl krásný letní den. Pes

Hopík zaštěkal a vyběhl ven ze vrátek. „Ty abys nemusel být u všeho. Psisko jedno umouněné,” s úsměvem, jakoby nazlobeně, brblal dědeček. Pejsek se po něm čtverácky podíval. Potom zavrtěl ocasem a upaloval. „Dědečku, podívej,” ukazovala zděšeně babička rukou na pole. „Co to tam vyrostlo?” „Kde? Nic nevidím...” kroutil hlavou stařík. „No tam, tam, kde jsi zasadil řepu,” ukazovala stařenka rukou. A teď to uviděl i on. „Ne, to přece není možné!” překvapením mu až fajfka vypadla z pusy. „Snad to není ta naše řepa?” divil se. „Takovou jsem jaktěživ neviděl. Babičko, určitě nás klame zrak.” Pes Hopík už byl u řepy. Za chvíli k ní přišel dědeček i babička. „To určitě ty děti. Víš, jak ji zalévaly. Čert ví, co to v konvi měly,” přemýšlel nahlas děda. „Ale dědečku. Vždyť jsi jim sám vodu nabíral u nás ve studni. Co by tam mělo být zvláštního?” „Tak ji někdo musel povytahovat za listy, jinak tomu vážně nerozumím,” trval na svém stařík. No, ať tak nebo tak, je čas sklízet. Vykasal si rukávy, plivl do dlaní, chytil mohutné listy ještě mohutnější řepy a táhne, táhne, ale vytáhnout nemůže. Otřel si rukávem pot z čela, napjal svaly k prasknutí, táhne, táhne, boty se mu až po kotníky zarývají do země, funí, vzdychá, ale řepu vytáhnout nemůže. Kroutí hlavou a neví si rady. Jen ztěžka oddychuje. „Babičko, co budeme dělat? Přece ji tu nenecháme!” „Neboj, dědečku, však my si poradíme. Jsem sice už stará a nemám sílu jako ty, ale pojď, pomohu ti.” Dědeček si znovu plivl do dlaní, rozkročil se a uchopil oběma rukama listy řepy, babička si utáhla zástěru, chytla dědečka kolem pasu a táhnou, tíhnou, vytáhnout nemohou. „Na řepu naše staré ruce nestačí. Počkej, dědečku, Děti už jsou určitě vzhůru, doběhnu pro Kačenku, aby nám pomohla. Uvidíš, že to půjde lépe. Zatím si sedni do stínu pod listy a chvíli si odpočiň.” Kačenka už byla vzhůru. Právě seděla v kuchyni a snídala hrníček čokolády s buchtou od večera. Udiveně pozorovala babičku, jak spěchá po mezi, až jí malý drdůlek na hlavě poskakuje. Už z dálky na vnučku volá: „Kačenko, Kačenko!” „Copak, babi? Kde je děda?” „Honem se oblékni a pojď se mnou na pole. Pomůžeš nám s řepou,” zajíkala se udýchaně babička. „Ta vaše řepa...” „Co je s ní?” ptala se zvědavě Kačenka. „Ta vaše řepa je tak obrovská! Je velká jako...jako stůl, ne jako chaloupka, ale co to povídám---jako stodola. Pojď, pomůžeš nám.” Kačenka ji chvíli nevěřicně pozorovala. „Nemá úpal?” pomyslela si. „Určitě, to bude z horka. Pojď, babi, sedni si na chvíli, uvařím ti čaj a hned ti bude lépe.” „Myslíš, že jsem se snad zbláznila? Honem se oblékni a pojď se mnou,” přikázala netrpělivě stařenka a už uháněla zpět za dědou na pole. Za ní pospíchala Kačenka. Děda

chytil řepu, babka dědu, Kačka babku, táhnou, táhnou, pot se z nich samou námahou jen lije, ale řepu vytáhnout nemohou. „Kačenko, máš mladé nohy, doběhni pro Otíka.” Kačenka na nic nečekala a uháněla, seč jí síly stačily. „Otíku, honem se oblékni a pojď nám pomoci. Ta tepaným nějak přerostla. Táhl ji děda i babička, já jim také pomáhala, ale řepa se ani nehnu. S tebou to určitě dokážeme.” Otík s kačenkou doběhli na pole. Děda si plivl do dlaní a uchopil řepu, babka chytla dědu kolem pasu, vnučka držela babku a Otík Kačku. „Ráz, dva,” udával tempo děda a pak na tři všichni zabrali. Táhnou, táhnou, ale vytáhnout nemohou. Dědeček si neví rady. „Babičko, co kdyby nám pomohl pes Hopík?” volala. Pejsek se na ni podíval chytrýma očima a potom, jako by všemu rozuměl, běžel před kačenkou a vesele štěkal. Když oba doběhli k řepě, děda uchopil její mohutné zelené listy, babka držela dědu pevně v pase, Kačka chytila babku, Otík Kačku a Otíka za gatě pes Hopík. Táhnou, táhnou, funí jako parní lokomotiva, ale není jim to nic platné. Řepa se ani nepohnula. „Co teď?” přemýšlel děda. „Kocour Mikeš, ten nám pomůže!” volal Otík. V mžiku lapil kocourka a vlekl ho k pejskovi. „Mikeši, chytíš Hopíka za ocas a pomůžeš nám.” Táhnou, táhnou, v kostech jim jen praská, ale řepa je jako z kamene. Malá myška se už na to nemohla dívat. Každému předvedla své myšácké svaly, potom chytla kocourka za ocas, kocourek Hopíka, Hopík za gatě Otíka, Otík Kačenu, ta babičku, babička dědu a děda držel řepu. Táhnou, táhnou a... řepa se pohnula. Sláva, už mají skoro vyhráno. Ještě jednou zabrali a řepa je venku. To bylo radosti. I sluníčko se ně smálo. „Hopíku, co to máš v zubech? Vždyť to jsou Otíkovy kalhoty. Pustíš je? Byly sváteční!” zlobí se babička. „Z toho si, Otíku, nic nedělej, večer ti je opravím.” Pejsek a kocourek tancovali, Kačenka jim k tomu zpívala, dědeček šťastně bafal z dýmky a babička se smála jako sluníčko. Nad tím vším se naparoval myšák: „Vidíte, jsme z vás nejmenší, ale mám nejvíce síly. Bez mé pomoci byste to nezvládli.” Myšák všem ukazoval svaly a vyzývavě volal na kocoura: „A ty, Mikeši, příště si zkus mě honit, zatočím s tebou jako s řepou!” Býval by v těch siláckých řečech ještě dlouho pokračoval, kdyby ho včas nepřiplácl list mohutné řepy. Zazvonil zvonec a pohádky je konec.

O veliké řepě

Dědek řepu zasadil,
u pole se posadil,
čeká, čeká,
mráz ho leká,
sluníčka se bál,
dešti jenom lál.

Trhla kočkou,
kočka pejskem,
pejsek vnučkou,
vnučka babkou,
babka dědkem.

Bez večeře, bez oběda
čeká dědeček,
nejednou se hlína zvedá,
roste kopeček.

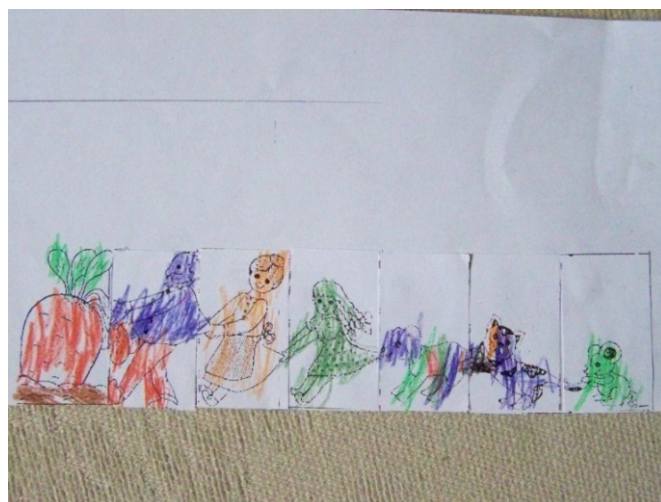
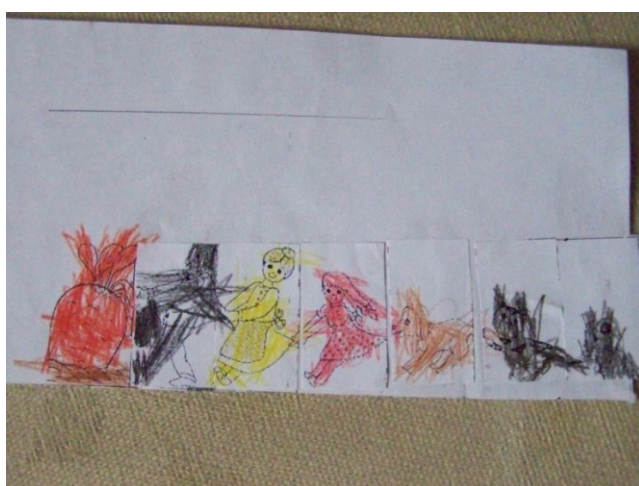
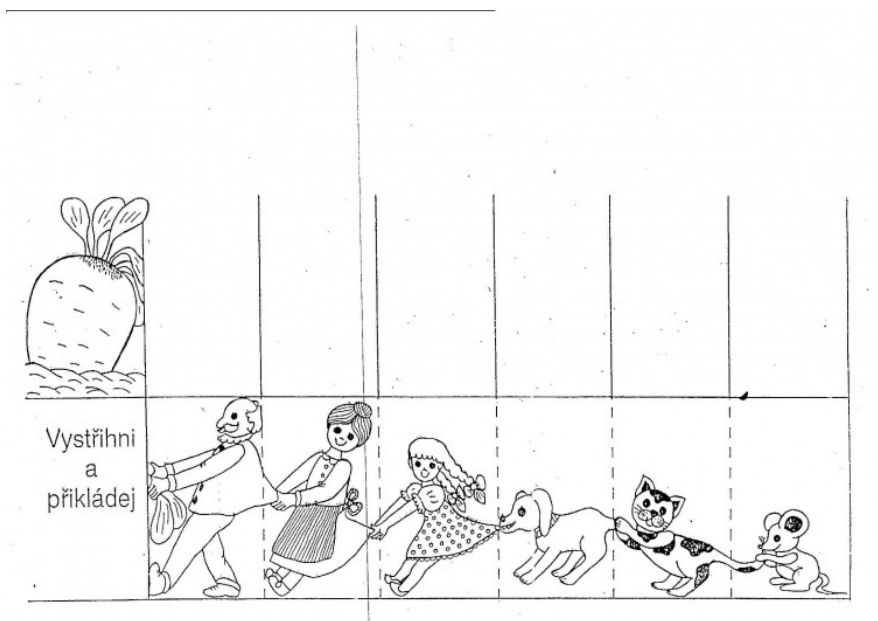
Dědek prázdné ruce měl,
ničeho se nedržel.
Udělali bác!
Kopeček se ještě chvěje,
jak se pod ním krtek směje!

„Bábo, roste řepa!“
„Dědku, co tam vidíš?“
„Bábo, což jsi slepá?!“
„Dědku, ty mě šidíš!“

Zavolali vnučku,
vnučka pejska,
pejsek kočku,
kočka myš,
sedli si a čekají,
šepty, šepy, šeptají.

Myšce byla dlouhá chvíle,
hopsala si rozpustile.

Příloha č. 3

Příloha č. 4

Příloha č. 5

Příloha č. 6

Příloha č. 7

Příloha č. 8

Jmenuji se Petra Kušlová, jsem studentkou Pedagogické fakulty MU a ráda bych Vás požádala o malou pomoc na své bakalářské práci. Mým zájmem je zpracovat průzkum o výsledku práce učitele v MŠ.

Tento týden bude naše třída trávit čas s pohádkou O veliké řepě. Pro děti je nachystaná pestrá nabídka aktivit a mým cílem je zjistit, které činnosti děti nejvíce zaujaly a které je naopak nezaujaly. Ráda bych Vás poprosila, zda byste mohli sledovat, o čem Vám děti povídají, co který den zažily, a co je zasáhlo. Jejich vyprávění, prosím, zaznamenejte na tento papír.

Mockrát děkuji za spolupráci,

Petra Kušlová

Šimon o podobě řepy mluvil
nejsi podobná a není divná.
V ústě se mu líbila mluvit
řepa a mluvit.
Děle jsem děle, když mluvil
o ně se šel jsem na včel
a mluvit.

Jmenuji se Petra Kušlová, jsem studentkou Pedagogické fakulty MU a ráda bych Vás požádala o malou pomoc na své bakalářské práci. Mým zájmem je zpracovat průzkum o výsledku práce učitele v MŠ.

Tento týden bude naše třída trávit čas s pohádkou O veliké řepě. Pro děti je nachystaná pestrá nabídka aktivit a mým cílem je zjistit, které činnosti děti nejvíce zaujaly a které je naopak nezaujaly. Ráda bych Vás poprosila, zda byste mohli sledovat, o čem Vám děti povídají, co který den zažily, a co je zasáhlo. Jejich vyprávění, prosím, zaznamenejte na tento papír.

Mockrát děkuji za spolupráci,

Petra Kušlová

Z obléhání pohádky O veliké řepě se Matě-
jovi nejvíce líbila vyřezávací papírová
řepa. Na ostatní jsem si musela
vyptat. Ale pamatoval si dobře, že
králiček a kamarádka myška.
Vyprávěl s tím se naučil.
Viděla jsem na nástěnce nové vyřezky
a myšlela, že jsou to kachlečky.
Matěj mi důrazně opravil, že je to
příce řepa a ukázal mi, kterou
vyřezal on a že ho nejvíce bavilo
jím dvěma prsty machat housky
a krepáky. Na svůj výtvor ukázo-
val opakovaně i další den.
(Doufám, že je opravdu jeho).